

UiO : **Det juridiske fakultet**

Selvvasking etter strl. § 317 annet ledd

- i hvilken utstrekning kan tiltalte dømmes både for primærlovbruddet og selvvasking

Kandidatnummer: 700

Leveringsfrist: 25. april 2015

Antall ord: 17 953

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Problemstillingen	1
1.2	Den videre fremstillingen.....	1
1.3	Begrepsbruken	1
1.4	Metode og rettskildebildet	2
1.5	Kort om temaet	3
2	KRIMINALISERING AV SELVVASKING - HENSYNENE BAK REGELEN	6
2.1	Innledning	6
2.2	Den tidligere rettstilstanden.	6
2.3	Kriminaliseringen	7
2.3.1	Nytt annet ledd.....	7
2.3.2	Internasjonale forpliktelser - New York-konvensjonen	7
2.3.3	Unntak - fundamental principles of the domestic law	8
2.4	Hensynene bak regelen.	11
2.4.1	Utgangspunktet.....	11
2.4.2	Hensynene	11
3	SELVVASKINGSREGELENS INNHOLD	14
3.1	Innledning	14
3.2	Objektet for den straffbare handlingen	14
3.2.1	"straffbar handling"	14
3.2.2	"Utbytte"	17
3.2.3	Årsakssammenheng	21
3.3	Den straffbare handlingen.....	25
3.3.1	Sikringshandling	25
3.3.2	Aktivitetsterskelen	26
3.3.3	Konvertere, overføre, skjule eller tilsløre	27
3.3.4	Hva kreves skjult eller tilslørt.....	29
3.3.5	Sammenhengen mellom heleri, hvitvasking og selvvasking.....	30
3.4	Skyldkravet	32
3.5	Forsøk	33
3.6	Medvirkning	34
3.7	Straffeskjerpene omstendigheter.....	35
3.8	Straffrihetsgrunner	36

4	SAMMENHENGEN MELLOM PRIMÆRLOVBRUDET OG SELVVASKINGSFORBRYTELSEN.....	37
4.1	Innledning	37
4.2	Det generelle vurderingstemaet	37
4.2.1	Utgangspunktet.....	37
4.2.2	Konkurrens	38
4.2.3	Konsumpsjon	41
4.2.4	Oppsummering	42
4.3	Det konkrete vurderingstemaet	43
4.3.1	Utgangspunktet.....	43
4.3.2	Erverv, besittelse, bruk og forbruk.....	43
4.3.3	Nærmere om vurderingstemaet	46
4.4	Momenter i vurderingen	48
4.5	Typetilfeller.....	51
4.5.1	Innledning.....	51
4.5.2	Klart innenfor regelen.....	51
4.5.3	Erverv	53
4.5.4	Besittelse.....	54
4.5.5	Bruk og forbruk	55
4.5.6	Oppsummering	57
5	AVSLUTNING.....	58
	LITTERATURLISTE.....	60
	Lov- og forarbeidsregister	60
	Lover.....	60
	Konvensjoner og direktiver.....	60
	Forarbeider.....	61
	Utenlandske lover	61
	Domsregister	62
	Litteraturliste	63
	Andre kilder.....	63
	Riksadvokatens brev	63
	Internasjonale rapporter og anbefalinger	63
	Nettsider.....	64
	Nyhetsartikler	64

1 Innledning

1.1 Problemstillingen

Problemstillingen for oppgaven er ”Selvvasking etter strl. § 317 annet ledd - i hvilken utstrekning kan tiltalte dømmes både for primærlovbruddet og selvvasking”.

Av problemstillingen fremgår hvilke to sentrale deler av temaet oppgaven legger hovedvekt på. For det første vil det bli redegjort for *innholdet* av selvvaskingsregelen. For det andre vil det bli redegjort for *forholdet mellom primærlovbruddet og selvvaskingsforbrytelsen* - nærmere bestemt i hvilken utstrekning tiltalte kan dømmes for overtredelse av både primærstraffebudet og selvvaskingsregelen.

1.2 Den videre fremstillingen

I kapittel 1 redegjøres det for begrepsbruken, hvilken metode som er brukt og kort om hvorfor det er viktig å bekjempe problemet.

I kapittel 2 redegjøres det for bakgrunnen til kriminaliseringen av selvvasking og hvilke hensyn som ligger bak selvvaskingsregelen.

I kapittel 3 redegjøres det for det materielle innholdet av selvvaskingsregelen.

I kapittel 4 redegjøres det for forholdet mellom primærlovbruddet og selvvaskingsforbrytelsen - nærmere bestemt i hvilken utstrekning tiltalte kan dømmes for overtredelse av både primærstraffebudet og selvvaskingsregelen.

I kapittel 5 gir jeg en kort oppsummering av oppgaven og prøve å trekke noen slutninger fra det jeg har gjennomgått.

1.3 Begrepsbruken

Strl. § 317 forutsetter at det er begått en straffbar handling som har skapt et utbytte, jf ordlyden "utbyttet fra en straffbar handling". Det bakenforliggende lovbruddet omtales som *primærlovbruddet*, gjerningsmannen som *primærforbryteren* og straffebudet som *primærstraffebudet*.

Med *heleren* menes den som mottar eller skaffer seg eller andre del i utbyttet, jf. § 317 (1) første straffealternativ. Lovbruddet omtales som *heleri*. Det sentrale ved helerihandlinger er at *gjerningsmannen selv* som mottar eller skaffer seg del i utbytte fra en straffbar handling *noen*

andre enn heleren selv har begått. F.eks. rammes bakmenn som mottar det endelige utbyttet av kriminell virksomhet, og den som kjøper tyvegods.

Med *hvitvaskeren* menes den som yter bistand til å sikre et utbytte for en annen, jf. § 317 (1) andre straffealternativ. Lovbruddet omtales som *hvitvasking*. Det sentrale ved hvitvaskingshandlinger er at gjerningspersonen hjelper *en tredjeperson* eller *primærforbryteren* å sikre utbyttet fra en straffbar handling *noen andre enn hvitvaskeren selv har begått.* F.eks. rammes den som bistår en venn med å skjule utbyttet fra et bankran han har begått.

Paragraf 317 (2) rammer den som skjuler eller tilslører utbyttet av en straffbar handling *han selv har begått.* Loven omtaler også dette som hvitvasking. Jeg bruker begrepet *selvvasking* om dette lovbruddet og *selvvaskeren* om gjerningspersonen. Lovbruddet skiller seg fra hvitvasking ved at primærforbryteren og hvitvaskeren (selvvaskeren) er en og samme person. F.eks. rammes den som skjuler utbyttet fra et bankran han selv har begått.

Begrepet hvitvasking brukes i noen sammenhenger i en videre betydning, slik at det også omfatter heleri og selvvasking. I det følgende vil jeg forsøke å være konsekvent når det kommer til å bruke de forskjellige begrepene på de forskjellige situasjonene. Jeg bruker likevel begrepet hvitvasking når jeg redegjør for handlinger som rammes av strl. § 317 generelt uten å konkretisere hvilket straffealternativ som kommer til anvendelse. I hvilken betydning hvitvaskingsbegrepet benyttes fremgår av sammenhengen.

1.4 Metode og rettskildebildet

En fremstilling av strl. § 317 (2) baserer seg på en alminnelig juridisk metode, hvor de tradisjonelle rettskildene spiller en sentral rolle. Bestemmelsen reiser imidlertid også noen særlige metodespørsmål.

Selvvaskingsregelen utgjør et selvstendig straffebud, adskilt fra hvitvasking og heleri. Den er imidlertid utformet som en forlengelse av hvitvaskingsregelen, jf. ordlyden "[f]or hvitvasking straffes også". Flere av straffbarhetsvilkårene er også de samme. På bakgrunn av sammenhengen mellom reglene, vil det som er sagt om hvitvasking og heleri i forarbeidene, rettspraksis og teori, også være av betydning for selvvaskingsregelen. Dette gjelder både når det kommer til hensynene bak regelen og innholdet av denne. En fremstilling av selvvaskingsregelen bygger derfor delvis på rettskilder som ikke *direkte* angår denne.

Riksadvokaten har gitt nærmere retningslinjer for praktiseringen av reglene i Riksadvokatens brev av 5. juli 2007. Slike rettskilder har i utgangspunktet liten vekt utover sin

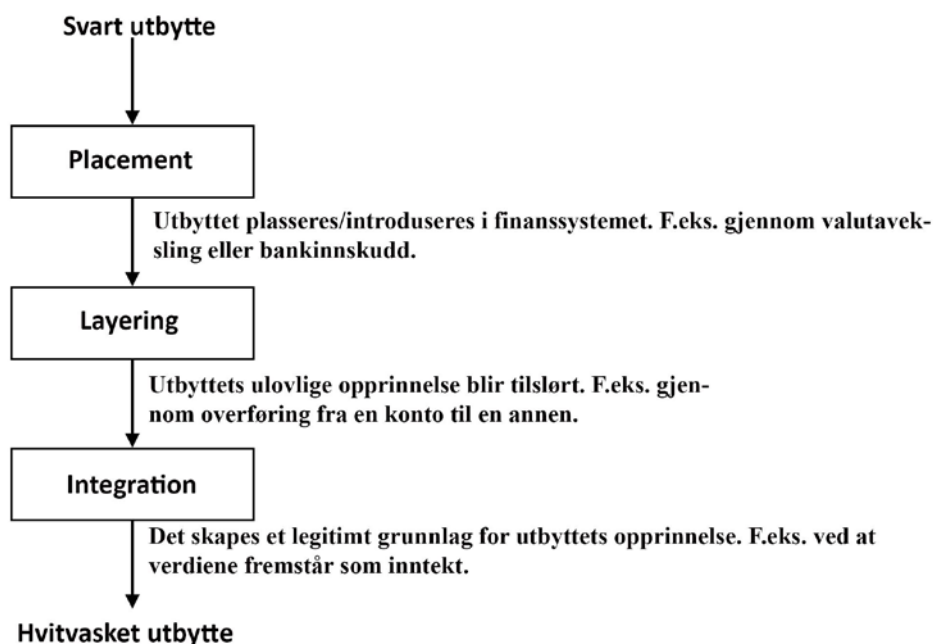
argumentasjonsverdi. For den enkelte politijurist vil imidlertid retningslinjene være av stor betydning. Ettersom retningslinjene i stor utstrekning faktisk blir fulgt av påtalemyndigheten, inngår de også som en del av påtalepraksis.¹

Selvvaskingsregelen er i stor grad et resultat av overnasjonalt arbeid. I den grad dette har resultert i konvensjoner som Norge er bundet av, vil disse ha betydning for tolkningen av regelen. Arbeidet har også resultert i ikke-bindende vedtak - som rapporter og anbefalinger. Politisk kan disse være av stor betydning, og dermed indirekte virke inn på forståelsen av regelen. De er også egnet til å belyse rettstilstanden i andre land.

Jeg bruker avisartikler som eksempler på situasjoner som har sammenheng med reglene. Disse er uten rettskildemessig verdi forøvrig.

1.5 Kort om temaet

Målet med hvitvaskingshandlinger er å bryte forbindelsen mellom utbyttet og den straffbare handlingen, slik at det ser ut som verdiene har en legitim opprinnelse. Hvitvasking kan forklares gjennom trefasemodellen illustrert under.

¹ Holaker s. 336.

Hvitvasking utgjør en omfattende trussel mot samfunnet. Tall fra det internasjonale pengefondet viser at mellom 2 og 5% av verdens BNP årlig er gjenstand for hvitvasking.² Tilsvarende estimer finnes ikke for Norge men "ØKOKRIM regner med at det også her dreier seg om store beløp".³

Den bakenforliggende kriminaliteten ville sannsynligvis blitt redusert dersom det ikke fantes apparater som kunne omdanne utbytte til tilsynelatende lovlige midler.⁴ Som Stridbeck skriver har "det kriminelle system og utbyttet dette genererer [...] kun kommersiell mening om gevinsten kan brukes og reinvesteres i den legale økonomi".⁵ Uten muligheten til å benytte seg av utbyttet er det meningsløst å begå profittmotiverte lovbrudd. Av forarbeidene til straffeloven av 2005 fremgår det at hensikten med hvitvaskingsreglene er å forebygge kriminalitet ved å "gjøre det vanskeligere for gjerningspersonen å få glede av utbyttet".⁶ Det samme kan legges til grunn for dagens regler. Det er rimelig å anta at hvitvaskingsreglene i alle fall har en viss forebyggende effekt.

Det brede spekteret av hvitvaskingshandlinger gjør problemet vanskelig å bekjempe. Et straffebud som både rammer avanserte og trivielle tilfeller av hvitvasking kan i verste fall være dårlig egnet til å regulere noen av situasjonene. Praksis viser imidlertid at strl. § 317 anvendes med hell på både trivielle og avanserte hvitvaskingshandlinger.⁷ Den stadige utviklingen i hvitvaskingsmetodene, kombinert med at utbytte ofte flyttes over landegrensene, gjør at hvitvaskerne ofte ligger ett skritt foran myndighetene. Det gjøres likevel en betydelig innsats for å bekjempe problemet både nasjonalt og internasjonalt.

Det foreligger flere konvensjoner på området i regi av både FN⁸ og Europarådet.⁹ Av størst betydning for denne oppgaven er FNs konvensjon mot korrupsjon (New York-konvensjonen). EU tredje hvitvaskingsdirektiv¹⁰ danner grunnlag for hvitvaskingsloven av 2009, som innebærer at en rekke finansielle og ikke-finansielle aktører pålegges å gjennomføre kundekontroll, kundeovervåking, transaksjonskontroll og rapportering til ØKOKRIM - det norske politiets særorgan for bekjempelse av økonomisk kriminalitet. I skrivende stund utarbeides et fjerde hvitvaskingsdirektiv.

² Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism 2006 s. I-6

³ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 5.

⁴ *ibid.* s. 10.

⁵ Høgberg/Stridbeck s. 17.

⁶ NOU 2004:4 s. 303.

⁷ Se f.eks Rt. 1995 s. 106 og Rt. 2007 s. 973

⁸ F.eks. Wienkonvensjonen og Palermokonvensjonen

⁹ F.eks. Strasbourgkonvensjonen

¹⁰ Directive 2005/60/EC.

Av størst internasjonal betydning er Financial Action Task Force¹¹ som har som oppgave å bekjempe hvitvasking, terrorfinansiering og spredning av masseødeleggelsesvåpen. Organisasjonen har utarbeidet 40 retningslinjer og anbefalinger om bekjempelse av hvitvasking, jf. FATF Recommendations av 2012. For å sørge for etterlevelse av disse gjennomføres det evalueringer av medlemslandene, som resulterer i Mutual Evaluation Reports.¹² FATF opererer også med en svarteliste.¹³ På denne står land som enten ikke er samarbeidsvillige eller mangler evner og resurser for en tilfredsstillende innsats mot hvitvasking.

¹¹ FATF.

¹² MER.

¹³ FATF public statement (nettside).

2 Kriminalisering av selvvasking - hensynene bak regelen

2.1 Innledning

I dette kapittelet ser jeg først nærmere på den tidligere rettstilstanden. Deretter redegjør jeg for kriminalisering av selvvasking - herunder omstendigheter som gjør lovendringen problematisk. Til slutt tar jeg for meg de konkrete hensynene som ligger bak selvvaskingsregelen.

2.2 Den tidligere rettstilstanden.

Etter den tidligere rettstilstanden var det ikke straffbart for gjerningsmannen å sikre utbyttet fra en straffbar handling han selv hadde begått. Standpunktet var begrunnet med at lovovertrederens senere disposisjon over utbyttet ble *konsumert* av primærlovbruddet.¹⁴ Slike handlinger ble "sett på som en del av den underliggende, straffbare handlingen utbyttet skriver seg fra".¹⁵ De utgjorde "en naturlig følge av selve primærlovbruddet, hvor en særskilt kriminalisering av selvvasking har fremstått som lite naturlig og ikke tilstrekkelig straffverdig".¹⁶

Dette ble også lagt til grunn i rettspraksis. Førstvoterende i Rt. 2003 s. 1376 uttaler i forbindelse med spørsmålet om en tyv kan straffes for heleri ved et senere salg av tyvegods, at "tyvens senere disposisjon over tyvegods i forhold til fornærmede konsumeres av den tilegnelsen som har skjedd ved tyveriet".¹⁷ Samme oppfatning må legges til grunn for andre lovbrudd. Etterfølgende befattning kunne derimot være et straffeskjerpene moment ved straffeutmålingen for primærlovbruddet, jf. Rt. 1998 s. 442 hvor det ble lagt vekt på handlinger som i dag rammes av selvvaskingsregelen.¹⁸

Før lovendringen var det bare heleren som kunne straffes ved den klassiske helerisituasjonen - kjøp/salg av tyvegods. Som eksempler på selvvaskingshandlinger nevner forarbeidene det å selge deler av en bil man har stjålet.¹⁹ Ut fra dette kan vi slutte at også salg av annet tyvegods omfattes.²⁰ Etter dagens rettstilstand kan derfor også *selgeren* av tyvegods i den klassiske helerisituasjonen straffes - for selvvasking.

¹⁴ Ot.prpr.nr. 53 (2005-2006) s. 20.

¹⁵ Andenæs s. 490.

¹⁶ Holaker s. 350.

¹⁷ Rt. 2003 s. 1376 avsnitt 29.

¹⁸ Holaker s. 349.

¹⁹ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 36.

²⁰ Riksadvokaten s. 8.

Lovendringen innebærer en forandring i rettsstilstanden. Disposisjon over eget utbytte som tidligere var straffefritt, er nå er kriminalisert. Den etterfølgende befatningen konsumeres ikke lenger av primærlovbruddet. Tvert imot forutsettes det at "[n]ytt annet ledd *skal* brukes i konkurrans med straffebudet som rammer primærlovbruddet dersom først vilkårene i annet ledd er oppfylt".²¹

2.3 Kriminaliseringen

2.3.1 Nytt annet ledd

Ved lovendringen av 2006 ble det tilføyd et nytt annet ledd i strl. § 317 som kriminaliserer selvvasking. Bestemmelsen lyder:

”For hvitvasking straffes også den som gjennom konvertering eller overføring av formuesgoder eller på annen måte skjuler eller tilslører hvor utbyttet fra en straffbar handling han selv har begått, befinner seg, stammer fra, hvem som har rådigheten over det, dets bevegelser, eller rettigheter som er knyttet til det”.

2.3.2 Internasjonale forpliktelser - New York-konvensjonen

Bakgrunnen for kriminaliseringen var et ønske om å oppfylle folkerettelige forpliktelser.²² New York-konvensjonen art. 23 nr. 2 e) lyder:

“If required by fundamental principles of the domestic law of a State Party, it may be provided that the offences set forth in paragraph 1 of this article do not apply to the persons who committed the predicate offence”.

Bestemmelsen er utformet som et unntak, og innebærer at reglene i artikkelens første ledd - som kriminaliserer hvitvasking - ikke trenger å anvendes på primærforbryterens senere disposisjon over eget utbytte, dersom "grunnleggende prinsipper"²³ er til hinder for dette. Den klare forutsetningen er likevel at Norge *er* forpliktet til å kriminalisere selvvasking dersom det ikke eksisterer slike prinsipper i norsk rett.

²¹ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 36.

²² *ibid.* s. 36.

²³ Oversettelse av "fundamental principles" i Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 56.

2.3.3 Unntak - fundamental principles of the domestic law

2.3.3.1 *Innledning*

Det er delte meninger om Norge er forpliktet til å kriminalisere selvvasking, og bl.a. Rui peker på noen omstendigheter som kan stå i veien for dette.²⁴

FATF har imidlertid lagt til grunn at "there is no fundamental principle of Norwegian law that would preclude self-laundering from being an offence".²⁵ Departementet legger vesentlig vekt på disse uttalelsene og sier seg "enig i at det ikke finnes grunnlovsmessige eller andre fundamentale prinsipper som er til hinder for å gjøre dette straffbart".²⁶ Jeg er enig med Rui i at det er "tvilsomt om FATF på dette området kan anses som et ekspertorgan"²⁷ og mener det er behov for å gå norsk strafferett nærmere i sømmene for å undersøke om det finnes prinsipper som er til hinder for en slik kriminalisering.

2.3.3.2 *Trinnhøyere prinsipper i norsk rett?*

Det er på det rene at det ikke eksisterer noe prinsipp av grunnlovsrang som hindrer kriminalisering. Derimot er Norge bundet av EMK som ved motstrid vil gå foran annen norsk lov, jf. menneskerettighetsloven § 3. EMK Protokoll nr. 7 art. 4 inneholder et forbud mot dobbeltstraff - dvs. at gjerningsmannen ikke kan straffes to ganger for ett og samme straffbare forhold. Kriminalisering av *både* erverv og etterfølgende befatning med ett og samme utbytte kan lett komme i konflikt med denne regelen. Bestemmelsen legger imidlertid bare føringer for *anvendelsen* av selvvaskingsregelen, og forhindrer ikke *kriminalisering som sådan* så lenge regelen benyttes slik at vedkommende ikke straffes to ganger for samme forhold.

Det kreves imidlertid ikke at kriminalisering er utelukket på bakgrunn av lex-superior betraktninger. Det er tilstrekkelig at prinsippene er av "grunnleggende" karakter.

2.3.3.3 *Straffefri befatning med eget utbytte*

Som nevnt over ble primærforbryterens etterfølgende disposisjon over utbyttet tidligere ansett som en *naturlig følge* av primærlovbruddet, og ikke tilstrekkelig straffverdig til å kriminalisere. Straffefriheten var "forankret i konkurrensbetraktninger, nærmere bestemt at

²⁴ Rui s. 116-119.

²⁵ MER Norway 2005 avsnitt 80.

²⁶ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 20.

²⁷ Rui fotnote 452.

primærforbrytelsen konsumerte etterfølgende befatning med utbyttet”.²⁸ Konkurrencesbetraktningene bygget nettopp på prinsippet om at gjerningsmannen ikke skal dømmes to ganger for ett og samme forhold. Etter den tidligere rettstilstanden ble *alle* former for etterfølgende befatning konsumert av primærlovbruddet, fordi *ingen* befatningsformer representerte nye straffverdige forhold.

Etter dagens rettstilstand vil i alle fall *noen* befatningsformer rammes av selvvaskingsregelen og dermed representere nye straffverdige forhold. Slike handlinger konsumeres derfor ikke lenger av primærlovbruddet, og konkurrencesbetraktningene utelukker ikke lenger anvendelse av straff. Lignende konkurrencesbetraktninger vil derimot være av betydning når man skal trekke grensen mellom *hvilke* handlinger som rammes av selvvaskingsregelen og ikke. De utgjør i denne sammenheng en skranke for *anvendelsen* av selvvaskingsregelen, men utelukker ikke kriminalisering *i seg selv*.

2.3.3.4 Selvbegunstigelsesprinsippet

Ut fra systemorienterte betraktninger trekker Rui den slutning at det gjelder et prinsipp om lovovertræderens rett til selvbegunstigelse i norsk strafferett.²⁹ Prinsippet innebærer at etterfølgende handlinger tilknyttet primærlovbruddet ikke er straffbare så lenge de er foretatt av primærforbryteren til begunstigelse for ham selv.

Til støtte for sin slutning viser Rui til strl. §§ 167 (1) og 132 (3) om henholdsvis straffefri avgivelse av falsk forklaring og bevisforspillelse ved straffeforfølgning mot vedkommende selv, samt straffeprosessloven §§ 90 og 232 om siktedes rett til å forholde seg taus under avhør. Jeg er ikke like sikker som Rui hvorvidt bestemmelsene gir uttrykk for et slikt prinsipp.

Selv om bestemmelsene løser sammenlignbare situasjoner basert på sammenlignbare vurderinger, gir ikke disse nødvendigvis uttrykk for et generelt prinsipp. Det kan være lovgiver har løst problemene på bakgrunn av en konkret vurdering. Dermed kan vi ikke uten videre si at lignende situasjoner skal løses på bakgrunn av tilsvarende generelle vurderinger.

Skulle det eksistere et selvbegunstigelsesprinsipp kan vi ikke uten videre si at dette gjelder på strafferettens område generelt. Ovennevnte bestemmelser gjelder situasjoner hvor primærforbryteren *unndrar seg konkret straffeforfølgning og etterforskning*. Selvvaskingsregelen rammer derimot situasjoner hvor primærforbryteren begår *en ny*

²⁸ *ibid.* s. 117.

²⁹ *ibid.* s. 117.

straffbar handling, uten at handlingen har direkte forbindelse til straffeforfølgning av primærlovbruddet.

Etter min mening er bestemmelsene Rui viser til snarere et uttrykk for prinsippet om vern mot selvinkriminering. Å la dette prinsippet - eller andre prinsipper (selvbegunstigelsesprinsippet) - få så stor anvendelse at primærforbryteren straffefritt kan begå nye selvstendige lovbrudd bare fordi det er til begunstigelse for ham selv, vil etter min mening være å strekke prinsippet for langt.

På bakgrunn av at jeg heller ikke finner holdepunkter for et slikt prinsipp i rettspraksis eller forarbeidene, legger jeg til grunn at dette ikke er til hinder for kriminalisering av selvvasking.

2.3.3.5 Løsningen i andre land

Norge har felles rettstradisjoner og sammenlignbart rettssystem med flere kontinentaleuropeiske og skandinaviske land. Det er derfor av interesse hvordan problemet er løst andre steder.

Danmark har ikke kriminalisert selvvasking³⁰ fordi dette strider mot den rettsoppfatning at tiltalte ikke kan dømmes for to forbrytelser i forbindelse med samme utbytte. FATF har imidlertid kritisert Danmark for å ha foretatt en overfladisk drøftelse hvor bare situasjonen der primærlovbruddet og selvvaskingshandlingen utgjør samme faktiske handling er vurdert.³¹

Tidligere hadde heller ikke Sverige kriminalisert selvvasking. Bakgrunnen var at Høyesterett konkluderte med at dette ville være i strid med gjeldende rett. Også Sverige ble kritisert av FATF for ikke å ha vurdert om dette skyldes grunnleggende prinsipper i svensk rett.³² På bakgrunn av denne kritikken er selvvasking kriminalisert i den nye lag om straff för penningtvättsbrott.

Manglende kriminalisering i Tyskland skyldes at dette vil komme i konflikt med selvbegunstigelsesprinsippet (Selbstbegünstigungsprinzip) som gjelder der. FATF er imidlertid ikke overbevis om at dette er et grunnleggende prinsipp i tysk rett.³³

³⁰ Borgerlige straffelov § 290.

³¹ MER Denmark 2006 avsnitt 171-178.

³² MER Sweden 2006 avsnitt 105.

³³ MER Germany 2010 avsnitt 150.

Flere av de ovennevnte begrunnelsene kunne også vært brukt av Norge. Det gjenstår imidlertid å se om også de andre landene gjør som Sverige og Norge og tar FATFs kritikk til etterretning.

2.3.3.6 Konklusjon

Jeg konkluderer med at det ikke foreligger grunnleggende prinsipper i norske strafferett som er til hinder for kriminalisering av selvvasking. Noen av de ovennevnte prinsippene vil derimot være av betydning når det kommer til *anvendelsen* av selvvaskingsregelen.

I den grad kriminaliseringen kolliderer med prinsipper og normer som er lagt til grunn i den tidligere rettsoppfatningen, og som ikke er av høyere tinnhøyde enn alminnelige lover, står lovgiver uansett fritt innenfor sin kompetanse til å forandre eller oppheve disse gjennom lovendringer.

2.4 Hensynene bak regelen.

2.4.1 Utgangspunktet

Når jeg skriver om hensynene bak regelen mener jeg årsaken eller begrunnelsen for kriminaliseringen. Dette er i hovedsakelig å gi strafferettslig vern for de rettsgoder som er beskyttet i bestemmelsen. Straffverdigheten av en handling avhenger av om denne krenker noen av disse rettsgodene. I så fall sier vi at regelen rammer de straffverdige sidene ved handlingen.

2.4.2 Hensynene

Selvvaskingsregelen er utformet på en slik måte at den gir et *utvidet vern av de rettsgoder som er beskyttet i primærstraffebudet*.³⁴ Hvilke rettsgoder dette gjelder avhenger av primærstraffebudet i den konkrete saken. I utgangspunktet kan dette være samtlige straffebud. Dermed sier det også seg selv at selvvaskingsregelen gir en generell utvidet beskyttelse av et bredt spekter av rettsgoder.

Handlinger som skjuler hvor utbyttet befinner seg, eller som tilslører det ulovlige opphavet, er med på å vanskeliggjøre oppklaringen av det bakenforliggende lovbruddet. Det er klart nok at dette krenker den allmenne rettsfølelsen. Samfunnets interesse i å oppklare lovbrudd utgjør

³⁴ Se også Rui s. 114-115.

etter min mening et selvstendig retts gode.³⁵ Videre innebærer slike handlinger "at det blir vanskeligere å finne frem til formuesgodene igjen og returnere dem til eieren".³⁶ Også samfunnets interesse i å tilbakeføre utbyttet til rettmessige eier utgjør slik jeg ser det et selvstendig retts gode. Selvvaskingsregelen er m.a.o. et verktøy for *effektiv straffeforfølgning*.

Selvvaskingshandlinger innebærer ofte at det er nødvendig å begå nye lovbrudd, f.eks. bestikkelser. Videre ser man at utbyttet ofte reinvesteres i den kriminelle virksomheten, f.eks. ved at utbyttet brukes til å betale et nytt parti med narkotika. Som regel er det større kriminelle grupper som har behov for å skjule eller tilsløre utbytte fra kriminalitet. Regelen har m.a.o. også en side mot organisert kriminalitet. I den grad selvvasking er med på å generere ny kriminalitet, krenker dette den allmenne rettsfølelsen. *Samfunnets behov for beskyttelse mot kriminalitet* utgjør et sentralt retts gode.³⁷ Kriminaliseringen innebærer et forsøk på å redusere omfanget av fremtidig kriminalitet.

I et høringsnotat gir departementet uttrykk for at "virksomhet som i seg selv er legal, men som reelt sett delfinansieres med utbytte fra straffbare handlinger i hvitvaskingsøyemed, [kan] utkonkurrere legale virksomheter som ikke har noen slik tilknytning til kriminalitet".³⁸ Dette gjelder både når selskapet brukes som verktøy i forbindelse med hvitvasking og når allerede hvitvaskede verdier reinvesteres i selskapet. Denne konkurransevridningen krenker den *frie markedskonkurransen* - nærmere bestemt rettferdig konkurranse som bygger på like muligheter og vilkår.

Det blir også lagt til grunn at "[å] kanalisere utbyttet av en straffbar handling inn i samfunnet for å tilsløre hvor det stammer fra, er ofte misbruk av økonomisk infrastruktur".³⁹ Også ellers vil selvvasking representere et misbruk av infrastrukturen eller finansielle tjenester.⁴⁰ Slike handlinger innebærer en krenkelse av *tillitten til finanssystemet*. Også i Rt. 2012 s. 313 legges det til grunn at strl. § 317 har til hensikt å "hindre missbruk av økonomisk infrastruktur".⁴¹

Et overordnet hensyn med selvvaskingsregelen er å ramme handlinger som utgjør en trussel mot destabilisering av samfunnsøkonomien og politiske institusjoner. Slik fremgår det av

³⁵ Se også Rui s. 115.

³⁶ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 21.

³⁷ Se også Rui s. 115.

³⁸ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 21.

³⁹ *ibid.* s. 21

⁴⁰ Begrepet er hentet fra Riksadvokaten s. 3.

⁴¹ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 21.

forarbeidene til den nye straffeloven av 2005, men hensynene er også aktuelle for dagens regler.⁴²

⁴² NOU 2004:4 s. 303.

3 Selvaskingsregelens innhold

3.1 Innledning

I dette kapitlet redegjør jeg for det materielle innholdet av selvaskingsregelen. Jeg minner om at en fremstilling av regelen, også bygger på rettskilder som ikke *direkte* angår denne. Særlig teori og praksis rund heleri og hvitvasking er aktuelt. I den grad innholdet av disse reglene kaster lys over selvaskingsregelen, gjennomgås også dette nedenfor.

Etter tradisjonell norsk rettslære må fire vilkår være oppfylt for å kunne anvende straff. Det må være foretatt en handling som dekkes av gjerningsinnholdet i et straffebud (handlingen må oppfylle de objektive vilkårene i straffebudet), det må ikke foreligge straffrihetsgrunner, gjerningspersonen må ha skyld og ha utvist tilstrekkelig skyld. Vilkåret om skyld og fravær av straffrihetsgrunner beror på alminnelige strafferettslige vurderinger og vil ikke bli gjennomgått i det følgende.

3.2 Objektet for den straffbare handlingen

3.2.1 "straffbar handling"

3.2.1.1 *Utgangspunktet*

Alle straffbare handlinger kan i utgangspunktet danne grunnlag for overtredelse av selvaskingsregelen. Det skilles ikke mellom forbrytelser eller forseelser, eller om straffebudene fremgår av straffeloven eller spesiallovgivning. Faktiske handlinger og unnlaterer er likestilt etter strl. § 4.⁴³

Det er et vilkår etter strl. § 317 (2) at den straffbare handlingen er "begått av han selv". Innholdet av vilkåret er uproblematisk - primærlovbruddet må være begått av selvaskeren. jeg behandler derfor ikke vilkåret nærmere. Kan det ikke bevises at primærforbryteren og selvaskeren er samme person, må det i så fall tas ut tiltale etter hvitaskingsregelen i første ledd.

3.2.1.2 *Utilregnelig primærforbryter*

En handling er bare straffbar når den oppfyller straffbarhetsvilkårene. Har ikke primærforbryteren oppfylt disse i forbindelse med primærlovbruddet, stammer ikke utbyttet

⁴³ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 25.

fra en straffbar handling. Strl. § 317 (3) gjør imidlertid et unntak der primærforbryteren er utilregnelig eller mindreårig, jf. strl. §§ 44 og 46. Bakgrunnen for dette er at straffverdigheten av den etterfølgende befatningen "er den samme uansett hvilke personlige egenskaper den som har begått den opprinnelige forbrytelsen, har".⁴⁴

Regelen er logisk for hvitvasking og heleri. Den innebærer imidlertid også at selvvaskeren kan straffes til tross for at han på *primærlovbruddets tidspunkt* var utilregnelig. En utilregnelig gjerningsmann kan m.a.o. *likevel* straffes på bakgrunn av den etterfølgende befatningen med utbyttet - forutsatt at han *nå* er tilregnelig. Bestemmelsen har vært kritisert for å konsumere hensikten med utilregnelighetsregelen.⁴⁵ Som vi skal se er imidlertid meningen med selvvaskingsregelen å ramme handlinger som ikke er dekket gjennom primærstraffebudet, men som er straffverdige på selvstendig grunnlag. Ettersom selvvasking er en selvstendig forbrytelse, adskilt primærlovbruddet, kan man etter min mening ikke si at selvvaskingsregelen konsumerer utilregnelighetsbestemmelsen. At gjerningsmannen går fri fra den forbrytelsen hvor han var utilregnelig, betyr ikke at han også skal gå fri fra nye straffverdige handlinger.

3.2.1.3 Konkretiseringskravet

I Rt. 2006 s. 466 legges det til grunn at det ikke oppstilles "noe krav om at den straffbare handling som utbyttet stammer fra, må konkretiseres".⁴⁶ Det må m.a.o. ikke bevises hvilket *konkret* primærlovbrudd utbyttet stammer fra. I neste avsnitt fremgår det at det heller ikke kreves objektive holdepunkter for arten av primærlovbruddet. Det vises til forarbeidene hvor departementet uttaler at "[d]et kreves ikke at gjerningspersonen vet eller bør vite hvilken konkret straffbar handling utbyttet stammer fra, eller hva slags type straffbar handling det er tale om".⁴⁷ Dermed må det heller ikke bevises hvilken *type* eller *art* primærlovbruddet er av.

Det som må bevises er at utbyttet stammer fra *en eller annen* straffbar handling.⁴⁸ Dette er bevist dersom det kan utelukkes at verdiene stammer fra lovlige kilder. Finnes det ikke holdepunkter for dette, er det i praksis opp til tiltalte å godtgjøre at utbyttet har en legitim opprinnelse. Dette strider ikke med uskyldspresumpsjonen i EMK art. 6 nr. 2 om omvendt bevisbyrde.⁴⁹ Allerede når det kan utelukkes at utbyttet stammer fra lovlige kilder, er det

⁴⁴ *ibid.* s. 25.

⁴⁵ Rui s. 162-163.

⁴⁶ Rt. 2006 s. 466 avsnitt 21.

⁴⁷ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 27.

⁴⁸ Rt. 2006 s. 466 avsnitt 19.

⁴⁹ Rt. 2006 s. 466 avsnitt 23.

bevist utover enhver rimelig tvil at dette stammer fra en straffbar handling. Tiltaltes senere bevisførsel for å *motbevise* dette innebærer ikke at han må bevise sin uskyld.

Det oppstår et spenningsforhold mellom vilkåret om at primærforbryteren må oppfylle straffbarhetsvilkårene og det manglende konkretiseringskravet.⁵⁰ Manglende kjennskap til primærlovbruddet innebærer at det er umulig å fastslå hvilke straffbarhetsvilkår som gjelder, og i enda mindre grad om disse faktisk er oppfylt. Man vet f.eks. ikke hvilket skyldkrav som gjelder, eller om primærforbryteren faktisk har utvist tilstrekkelig skyld. Rettsoppfatningen innebærer at "det fingeres at samtlige straffbarhetsvilkår er oppfylt for primærlovbruddet".⁵¹ Jeg er enig med Rui i at dette er uheldig, særlig fordi det i realiteten er tale om en fortolkning til skade for tiltalte. På den andre siden vil bestemmelsen miste mye av sin tiltenkte effekt dersom det skulle gjelde et konkretiseringskrav. I så fall må både den etterfølgende befatningen og primærlovbruddet bevises. Det faktum av hvitvasking/selvvasking er en selvstendig forbrytelse uavhengig av andre lovbrudd, taler mot en slik løsning.

Vilkåret om at primærlovbruddet må være begått av selvvaskeren kan ikke fingeres. Rui hevder derfor at "det i praksis som oftest må bevises konkret hvilket primærlovbrudd utbyttet stammer fra".⁵² Jeg er enig i at dette er den rimeligste løsningen, men er usikker på om dette faktisk er tilfellet. Både Riksadvokaten og Holaker er av motsatt oppfatning.⁵³ Jeg finner heller ikke andre rettskilder som gir uttrykk for Ruis oppfatning. For selvvaskeren sin del må det derfor bevises at utbyttet stammer fra *en eller annen straffbar handling han selv har begått*.

3.2.1.4 Manglende jurisdiksjon over primærlovbruddet

Både hvitvaskeren og heleren kan straffes selv om Norge mangler jurisdiksjon over primærlovbruddet. Dette følger av forarbeidene hvor det pekes på at hvitvasking er et internasjonalt fenomen og at det vil virke urimelig dersom utbyttet straffefritt kan hvitvaskes bare fordi Norge ikke kan dømme for primærlovbruddet.⁵⁴

I Rt. 1997 s. 1637 blir det lagt til grunn at det kreves dobbel straffbarhet, dvs. at primærforbrytelsen "er straffbar i gjerningslandet og ved at den i alle fall etter sin art også er

⁵⁰ Rui s. 135-137.

⁵¹ *ibid.* s. 135.

⁵² *ibid.* s. 162.

⁵³ Riksadvokaten s. 2 og Holaker s. 342.

⁵⁴ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 25

straffbar i Norge".⁵⁵ Tiltalte kan m.a.o. bare dømmes dersom handlingen *er* straffbar i landet den er begått og etter *sin art* er straffbar i Norge.

Dersom det samme skulle gjelde for selvvaskingsregelen mener Rui at dette vil "bære preg av omgåelse av jurisdiksjonsreglene"⁵⁶ slik at myndighetene likevel kan straffeforfølge selvvaskeren til tross for manglende jurisdiksjon over primærlovbruddet. Som vi skal se er imidlertid meningen med selvvaskingsregelen å ramme handlinger som ikke er dekket gjennom primærstraffebudet, men som er straffverdig på selvstendig grunnlag. Dermed straffeforfølges ikke lovbruddet Norge ikke har jurisdiksjon over, men et nytt selvstendig straffbart forhold. Både Riksadvokaten og Holaker er av samme oppfatning.⁵⁷ Departementet legger til grunn at New York-konvensjonen krever at regelen skal anvendes på "straffbare handlinger som er begått både utenfor og innenfor statens jurisdiksjon".⁵⁸

3.2.1.5 Foreldet primærlovbrudd

I Lovkommentarene blir det lagt til grunn at foreldet primærlovbrudd ikke er til hinder for straffeforfølgning av heleri og hvitvasking.⁵⁹ Det samme må gjelde for selvvasking.⁶⁰ Dette innebærer at selvvasking av utbyttet er straffbart for all fremtid, også etter at primærlovbruddet er foreldet (en annen sak er at det også må foreligge årsakssammenheng).

Den som skjuler eller tilslører ransutbyttet etter at selve ranet er foreldet (10 år etter strl. § 67 jf. § 268) kan m.a.o. straffes for selvvasking og hvitvasking.

3.2.2 "Utbytte"

3.2.2.1 Utgangspunktet

Selvvasking er bare aktuelt der den straffbare handlingen har generert et "utbytte". I Rt. 2006 s. 867 ble det lagt til grunn at en bil som uriktig ble oppgitt som stjålet ikke var utbytte av forsikringssvindler. Utbyttet ville i så fall vært den uriktige utbetalte forsikringssummen.⁶¹

⁵⁵ Rt. 1997 s. 1637 s. 1640

⁵⁶ Rui s. 163.

⁵⁷ Riksadvokatens s. 8 og Holaker s. 342.

⁵⁸ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 20.

⁵⁹ Bratholm/Matningsdal (lovkommentarene) § 317 pkt. 2.3.1

⁶⁰ Holaker s. 341 og Rui s. 163.

⁶¹ Rt. 2006 s. 867 avsnitt 19.

Med utbytte menes "noe som har vært fremskaffet ved en straffbar handling eller *som* på annen måte står i nær sammenheng med en straffbar handling".⁶² Løsøre og annet som har vært "gjenstand for en straffbar handling, men som ikke har vært fremskaffet gjennom lovbruddet"⁶³ er derimot ikke er utbytte. Uttalelsene er kritiser i lovkommentarene, hvor det legges til grunn at "[L]øsøre eller annet som har vært *gjenstand for* en straffbar handling vil normalt være utbytte"⁶⁴ selv om dette ikke er fremskaffet ved lovbruddet. Det er språklig sett vanskelig å si at ulovlig importert våpen - som nevnes som eksempel i forarbeidene - er *fremskaffet* ved den straffbare handlingen, når det nettopp er innførselen av våpnene som er den straffbare handlingen. Eksemplene i forarbeidene viser også at meningen med formuleringen "gjenstand for" har vært å avgrense mot objekter som er *brukt under forøvelse* av primærlovbruddet, f.eks. våpen som har vært brukt i et ran.⁶⁵

Utbyttet trenger ikke å bli til eller oppstå gjennom *selve den straffbare handlingen*. Også utbytte som blir til i *forbindelse med lovbruddet* rammes. Ethvert vederlag for overtredelse av et straffebud - f.eks. for bestillingsdrap eller som betaling for hvitvasking - er et utbytte.

Det legges til grunn at "fordel" er et videre begrep som omfatter flere tilfeller enn "utbytte". Det vises til at sparte utgifter ved ikke å følge opp pålegg fra myndighetene omfattes av begrepet fordel men ikke utbytte. Det forutsettes likevel at de mest straffverdige tilfellene rammes av bestemmelsen, og at det vil bli opp til domstolene å trekke den nærmere grensen.⁶⁶

Det er ikke et krav at utbytte medfører en berikelse eller vinning for primærforbryteren.⁶⁷ Som eksempel nevnes salgssummen for narkotika som er solgt med tap. I Rt. 1999 s. 386 uttaler førstvoterende i forbindelse med heleri av et bilbrukstyveri at det er "unaturlig å la spørsmålet om straff etter § 317 være avhengig av om man har spart utgifter ved å ta del i bruken av den stjålne gjenstanden eller ikke".⁶⁸

Det er ikke et vilkår for straff at det kan bevises hvor utbyttet er blitt av, eller at det kan tilbakeføres. Det er tilstrekkelig å bevise at utbyttet er skjult eller tilslørt.⁶⁹

⁶² Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 24-25.

⁶³ *ibid* s. 25.

⁶⁴ Bratholm/Matningsdal (lovkommentarene) § 317 pkt. 2.2.1

⁶⁵ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 25.

⁶⁶ *ibid*. s. 12.

⁶⁷ *ibid*. s. 25.

⁶⁸ Rt. 1999 s. 386 s. 387.

⁶⁹ Riksadvokaten s. 8.

3.2.2.2 *Formuesgoder*

Utbytte omfatter de tradisjonelle formuesgodene som penger og gjenstander - herunder løsøre og fast eiendom. Begreper favner imidlertid videre og omfatter også materielle og immaterielle formuesgoder.

I Rt. 2002 s. 1187 uttales det at barnepornografi er et "produkt av seksualforbrytelser" og at nedlasting dermed har likhetstrekk med heleri.⁷⁰ Både video og bilder som stammer fra straffbare handlinger er å anse som utbytte.

3.2.2.3 *Tjenester*

Likestilt med utbytte er "tjenester som trer i stedet for utbytte".⁷¹ Tjenesten kan også utgjøre utbyttet *i seg selv*. Bestikkelse i form av en sydentur eller gratis oppussing vil være utbytte av korrupsjon, jf. strl. § 276a.⁷²

I media pågår det en sak som kan tjene som eksempel. Malerfirmaet Alliero AS er tiltalt for uaktsomt heleri etter å ha mottatt svart arbeidskraft fra underleverandøren Bon Bygg.⁷³ Dette er et brudd på ligningsloven § 12-1, og tjenesten (svart arbeidskraft) må betraktes som et utbytte.

Ettersom det er vanskelig å skjule eller tilsløre en tjeneste, er sannsynligvis denne formen for utbytte mest aktuell med tanke på heleri, og mindre aktuell for hvitvasking og selvvasking.

3.2.2.4 *Informasjon og opplysninger*

I Rt. 1995 s. 1872 ble PIN-koder som var skaffet til veie på ulovlig måte betraktet som et utbytte, og tiltalte ble dømt for heleri. Etter dagens regel vil også selgeren av slik informasjon kunne dømmes for selvvasking. Dette gjelder alle typer informasjon og opplysninger som skriver seg fra straffbare handlinger, f.eks. brudd på lovpålagt taushetsplikt, ulovlig spionasje eller dersom opplysningene er fremskaffet gjennom trusler eller tvang.⁷⁴

⁷⁰ Rt. 2002 s. 1187 s. 1194.

⁷¹ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 25.

⁷² Rui s. 139.

⁷³ Haakaas (nyhetsartikkel) "Norsk malerfirma helerisiktet"

⁷⁴ Rui s. 139.

Rui legger til grunn at myndighetenes kjøp og bruk av opplysninger om kundeforhold i utenlandske banker - som er skaffet til veie på ulovlig vis - ikke er straffbart ut fra en rettstridsvurdering.⁷⁵ Slike opplysninger kan brukes til å avdekke og straffeforfølge skatteunndragelse. I en sak fra media fremgår det derimot at norske myndigheter lot være å kjøpe informasjon om kundeforhold i en sveitsisk storbank, fordi de var usikre på om de lovlig kunne benytte opplysningene.⁷⁶

3.2.2.5 *Besparelser*

Begrepet utbytte er såpass vidt at det "i alle fall vil kunne dekke enkelte tilfeller hvor en straffbar handling har ført til sparte utgifter".⁷⁷ Dermed må det trekkes en grense mot besparelser som *ikke* er utbytte. Sparte utgifter ved ikke å følge utrykkelige pålegg om å utføre konkrete tiltak omfattes av regelen. Mer usikkert er det dersom den straffbare handlingen - f.eks. utslipp i en elv - kunne vært unngått ved generelle kostnadskrevende tiltak.⁷⁸ Etter min mening taler de beste grunner mot at dette er utbytte. I motsatt fall må det trekkes en vanskelig grense for alle typer lovbrudd - først og fremst uaktsomme - som kunne vært unngått ved kostnadskrevende tiltak og påkostninger.

Rt. 1997 s. 1637 gjaldt hvitvasking av unndratt skatt. Også besparelser fra skatte- og avgiftskriminalitet utgjør m.a.o. et utbytte som kan være gjenstand for selvvasking.

3.2.2.6 *Smuglingshandlinger*

Som eksempel på utbytte nevner forarbeidene ulovlig importert våpen.⁷⁹ Det er delte meninger om dette også gjelder andre smuglervarer.

Riksadvokaten og Holaker stiller seg tvilende til dette. Det vises til at slike lovbrudd ikke i seg selv genererer utbyttet, men dreier seg om befatning med et utbytte som allerede foreligger.⁸⁰ Andenæs er enda mer kritisk og stiller seg tvilende til om man i det hele tatt skal anse seg bundet av uttalelsene i forarbeidene om ulovlig importert våpen. Etter hans mening er det å tøy utbyttebegrepet for langt.⁸¹

⁷⁵ *ibid.* s. 139-140.

⁷⁶ Slettholm og Johansen (nyhetsartikkel) "Derfor ba ikke Norge om SwissLeaks listene"

⁷⁷ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 12.

⁷⁸ *ibid.* s. 12.

⁷⁹ *ibid.* s. 25.

⁸⁰ Riksadvokaten s. 3 og Holaker s. 341.

⁸¹ Andenæs s. 485.

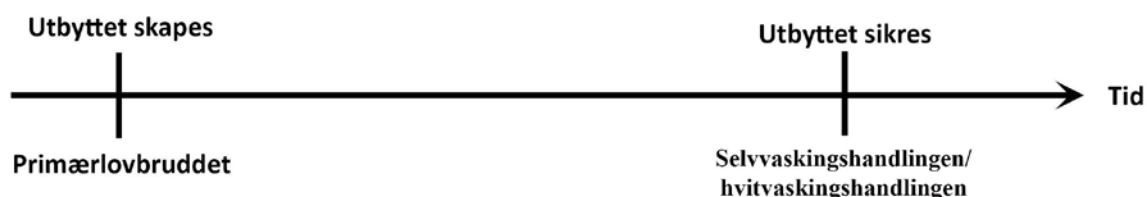
I lovkommentarene blir det derimot lagt til grunn at ulovlig innført sprit og narkotika "utvilsomt [...] rammes av denne bestemmelsen [strl. § 317], dersom ikke forholdet er straffbart etter andre bestemmelser".⁸² Rui mener det er en logisk konsekvens når forarbeidene nevner ulovlig importert våpen at også andre smuglervarer omfattes. Det legges vekt på at smuglergodset er et *resultat* av den straffbare smuglerhandlingen.⁸³

Jeg forstår Matningsdal slik at han ikke *generelt* utelukker at smuglingsvarer omfattes av utbyttebegrepet, men at spørsmålet *i praksis* sjeldent vil komme på spissen ettersom befatning med smuglervarer allerede er dekket gjennom andre straffebud - særlig tolloven § 16-4 om heleri av ulovlig innførte varer.⁸⁴ Dette utelukker samtidig anvendelse av hvitvaskingsreglene. Jeg er av samme oppfatning som Matningsdal.

3.2.3 Årsakssammenheng

3.2.3.1 Utgangspunktet

Formuleringen "utbytte *fra* en straffbar handling"⁸⁵ innebærer at det må foreligge årsakssammenheng mellom utbyttet og den straffbare handlingen. Det må være tilstrekkelig nær tilknytning mellom utbyttet som selvvaskes og det bakenforliggende lovbruddet. Sagt på en annen måte må utbyttet som genereres av primærlovbruddet rettslig sett være det samme som utbyttet som selvvaskes. Den heltrukket linjen i figuren under illustrerer at det foreligger årsakssammenheng.

⁸² Bratholm/Matningsdal (lovkommentarene) § 317 pkt. 2.2.1.

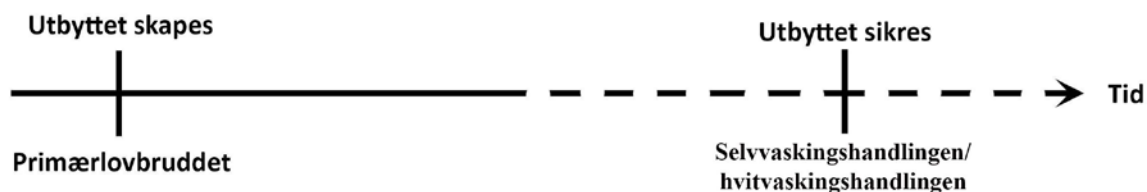
⁸³ Rui s. 142.

⁸⁴ Matningsdal s. 334-335.

⁸⁵ "av" i første ledd. Innholdet er det samme.

I forarbeidene fremgår det at utbytte må ha "nær sammenheng med det straffbare forholdet".⁸⁶ Det er neppe ment å oppstille et krav om kvalifisert årsakssammenheng.⁸⁷ Også hvitvaskingsforbrytelsenes klare selvstendighet trekker i retning av en slik forståelse.

På den andre siden er det klart at ikke enhver befatning som dekkes av det objektive gjerningsinnholdet i hvitvaskingsreglene er straffbart. *Faktisk* årsakssammenheng er nødvendig, men ikke tilstrekkelig.⁸⁸ I motsatt fall ville alle og enhver hvitvaske utbytte med jevne mellomrom, ettersom utbytte fra kriminalitet etter hvert blir en del av sirkulasjonen i den legale økonomien (en annen sak er at skyldkravet sjeldent vil være oppfylt). På ett eller annet tidspunkt er det behov for å si at årsakssammenhengen er brutt. Starten på den stiplede linjen i figuren under illustrerer at årsakssammenhengen er brutt.

Det er vanskelig å si noe generelt om når årsakssammenhengen brytes. Rui mener det avgjørende er "i hvilken grad de kryssende reelle hensyn gjør seg gjeldende".⁸⁹ Vurderingen består av en avveining mellom på den ene siden de sentrale formål og hensyn bak bestemmelsen, og på den andre siden nødvendigheten av å strekke årsakssammenhengen så langt ut fra allmenn- og individualpreventive hensyn. Vurderingen er konkret og skjønnsmessig. Jeg er enig med Rui.

Momenter av betydning vil bl.a. være hvilken grad av skyld gjerningsmannen har utvist. Er gjerningsmannen klar over utbyttets opprinnelse, taler dette for årsakssammenheng. I enda større grad er dette tilfelle dersom gjerningsmannen har til *hensikt* å skjule eller tilsløre utbyttet. I så fall representerer handlingen alltid et forsøk på overtredelse. Jo lenger tid det har gått mellom forbrytelsen og hvitvaskingshandlingen, jo mer skal til for at det foreligger årsakssammenheng. Det samme er tilfellet der det er stor faktisk avstand mellom hvitvaskingen og det opprinnelige utbyttet, f.eks. fordi utbyttet er omsatt i flere ledd

⁸⁶ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 25.

⁸⁷ Rui s. 145.

⁸⁸ *ibid.* s. 146.

⁸⁹ *ibid.* s. 146.

(kjedehvitvasking) eller byttet ut med andre formuesgoder (surrugathvitvasking). Jo mer straffverdig den etterfølgende befatningen er, jo mer nærliggende er det å anse den som hvitvasking. Er den nøye planlagt, eller skjer som ledd i organisert kriminalitet, trekker dette i retning av årsakssammenheng.⁹⁰

Det er størst behov for en årsakssammenhengsvurdering i forbindelse med hvitvasking og heleri. På et tidspunkt blir det urimelig å straffe tredjemann som disponerer verdier han holder som en mulighet at stammer fra kriminalitet. Dette gjelder f.eks. den som mottar betaling fra en narkotikabaron "alle vet" har tilknytning til slik kriminalitet, men som ikke engang politiet klarer å bevise (også strl. § 317 (7) vil ofte komme vedkommende til unnsetning). Tilsvarende hensyn gjør seg ikke gjeldende for selvvasking - der selvvaskerne og primærforbryteren er samme person. Ovennevnte momenter viser også at det normalt skal mer til for at årsakssammenheng er brutt for selvvaskeren enn for hvitvaskeren. Der selvvaskeren har distansert seg både fysisk, psykisk og tidsmessig fra primærlovbruddet, kan det imidlertid også her tenkes tilfeller hvor det er rimelig at årsakssammenheng brytes. Jeg antar likevel at det skal mye til før dette kommer på tale, antageligvis må dette reserveres de spesielle tilfellene.

Det manglende konkretiseringskravet innebærer at når primærlovbruddet ikke er kjent, må foreligge årsakssammenheng mellom utbyttet og ett eller annet straffbart forhold, jf. det som er sagt ovenfor om det manglende konkretiseringskravet.⁹¹

3.2.3.2 *Avkastning, verdireduksjon og sammenblanding*

Dersom utbyttet stiger i verdi mellom tidspunktet for primærlovbruddet og selvvaskingen, reises spørsmålet om *verdistigningen* har årsakssammenheng med primærlovbruddet. Etter reglene om inndragning kan også *avkastning* av utbytte inndras, jf. § 34 (2). Konsekvensbetraktninger taler for at det samme gjelder for hvitvaskingsreglene, slik at tiltalte kan dømmes for selvvasking av den totale verdien - også verdistigningen.⁹² Tiltalte kan derimot ikke dømmes for verdistigningen *etter* tidspunktet for selvvasking. Dersom tiltalte deretter *på nytt* selvvasker utbyttet kan han derimot dømmes også for denne verdistigningen.

Dersom utbyttet synker i verdi i tiden mellom primærlovbruddet og selvvaskingen, er det verdien på selvvaskingstidspunktet som må legges til grunn. Noe annet vil stride mot

⁹⁰ *ibid.* s. 146.

⁹¹ *ibid.* s. 145.

⁹² *ibid.* s. 147-148.

uskyldspresumpsjonen - tiltalte dømmes for noe han ikke har gjort. Det gjøres derimot ikke fradrag for kostnader hvitvaskeren har hatt i forbindelse med hvitvaskingen.⁹³

Ved sammenblanding av lovlige og ulovlige midler kan hvitvaskeren bare dømmes for den delen som består av ulovlige midler. Dersom formuesgodet gir avkastning kan hvitvaskeren dømmes for en forholdsmessig del av verdiøkningen.⁹⁴

3.2.3.3 Surrogathvitvasking

Etter strl. § 317 (1) 3. pkt. er "gjenstander, fordringer eller tjenester som trer i stedet for utbyttet" likestilt med dette. Regelen slår fast at det foreligger årsakssammenheng selv om det skjer en ombytting av formuesgodet - *surrogathvitvasking*. Det er klart at det samme må gjelde for selvvasking.

Som figuren over viser foreligger det årsakssammenheng selv om pengene fra hallikvirksomheten brukes til å kjøpe bil. Verdien av pengene ombyttes til verdien av bilen, som derfor trer i stedet for det opprinnelige utbytte.

3.2.3.4 Kjedehvitvasking

I forarbeidene legges det til grunn at også kjedeheleri rammes, dvs. "at noen mottar utbytte etter at det har vært overlevert gjennom flere ledd".⁹⁵ Det samme gjelder for hvitvasking og selvvasking, slik at også utbyttet som hvitvaskes i flere ledd - hvitvasking av hvitvasket utbytte - rammes.

⁹³ *ibid.* s. 148.

⁹⁴ *ibid.* s. 148.

⁹⁵ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 26.

Som figuren over viser innebærer hvitvaskingshandling 2 og 3 hvitvasking av utbyttet (inntektene fra narkotikasalget) som allerede er hvitvasket ved hvitvaskingshandling 1. Figuren er en kombinasjon av kjede- og surrogathvitvasking.

Den enkelte selvvaskingsforbrytelse foreldes etter 5 år (strl. § 67, jf. § 317). Forutsatt at det foreligger årsakssammenheng forøvrig, innebærer surrogat- og kjedehvitvasking at utbytte også *etter* foreldelsestidspunktet har tilstrekkelig tilknytning til primærlovbruddet. En ny hvitvaskingshandling representerer derfor en ny forbrytelse med ny foreldelsesfrist.

3.3 Den straffbare handlingen

3.3.1 Sikringshandling

Hvitvaskingsregelen rammer den som yter bistand til å sikre utbytte for en annen. I forarbeidene fremgår det at "[i]kke enhver befatning med utbytte fra straffbare handlinger rammes av utkastet. Det er et vilkår at befatningen er av en slik art at det er naturlig å si at gjerningspersonen bidrar til å *sikre utbyttet*".⁹⁶ I forarbeidene til selvvaskingsregelen uttales det at "Det som kreves kriminalisert er sikringshandling som f.eks. konvertering eller overføring av utbyttet fra en annen straffbar handling som man selv har begått".⁹⁷ Hvitvaskingsregelen og selvvaskingsregelen rammer i utgangspunktet samme type handlinger. Fellesnevneren er at handlingene må *sikre utbyttet*. Paradoksalt nok fremgår ikke dette sentrale momentet uttrykkelig av ordlyden i selvvaskingsbestemmelsen. Ikke enhver etterfølgende befatning rammes m.a.o. av reglene. Det må foretas en avgrensning mot etterfølgende befatning med som *ikke* bidrar til å sikre utbyttet, og derfor *ikke* er straffbart. I det følgende ser jeg nærmere på hva det innebærer å sikre utbyttet.

Hvitvaskingsregelen gir uttrykk for at det er straffverdig å bidra til at andre tjener penger på kriminalitet.⁹⁸ Regelen rammer *bistandshandlinger* - dvs. handlinger som hjelper primærforbryteren med å sikre utbyttet. Det er ikke et krav at dette er hensikten til hvitvaskeren, det er tilstrekkelig at han "objektivt sett har opptrådt på en slik måte at det er naturlig å si at det er ytt bistand".⁹⁹ Det er heller ikke et krav at hvitvaskeren vet hvem han hjelper,¹⁰⁰ eller at primærforbryteren vet om, eller ønsker å bli hjulpet.¹⁰¹

⁹⁶ *ibid.* s. 26.

⁹⁷ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 21.

⁹⁸ Andenæs s. 483.

⁹⁹ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 26

¹⁰⁰ *ibid.* s. 27.

¹⁰¹ Bratholm/Matningsdal (lovkommentarene) § 317 pkt. 3.2.

Bistandshandlinger utgjør et bredt spekter av handlinger. Det som kjennetegner disse er at de vanskeliggjør oppdagelsen av utbyttet, bryter forbindelsen til det ulovlige opphavet eller gjør det mulig å benytte utbyttet uten å vekke mistanke.¹⁰² Som eksempel på en handling som normalt *ikke* bidrar til å sikre utbyttet nevnes det å reparere motoren på en stjålet bil. Dersom bilen omlakkeres, får nye skilter eller det gjøres endringer for å tilsløre dens ulovlige opprinnelse eller for å skjule bilen, er det derimot en bistandshandling.¹⁰³

Hvitvaskingsregelen og selvvaskingsregelen rammer som sagt i utgangspunktet samme handlinger. Avgjørende for hvilken regel som kommer til anvendelse er hvem som har begått primærlovbruddet. Språkligsett er det imidlertid mer naturlig å si at selvvaskeren sikrer utbyttet for seg selv enn at han bistår seg selv med å sikre utbyttet. Arten av selvvaskerens *sikringshandlinger* er m.a.o. av samme karakter som bistandshandlingene.

Selv om selvvaskingsbestemmelsen ikke uttrykkelig nevner det helt sentrale ved vurderingen - sikringsaspektet - gir den klart uttrykk for de sentrale vurderingsmomentene. Regelen rammer den som "skjuler eller tilslører hvor utbyttet fra en straffbar handling han selv har begått, befinner seg, stammer fra, hvem som har rådigheten over det, dets bevegelser, eller rettigheter som er knyttet til det". Det sentrale ved vurderingen av om handlingen sikrer utbyttet - både etter først og annet ledd - er om handlingen bidrar til å *skjule utbytte*, eller *tilsløre dets ulovlige opprinnelse*.

Oppsummerende kan vi si at det å *sikre utbyttet* innebærer å *skjule eller tilsløre* hvor utbyttet kommer fra, hvor utbyttet *befinner seg*, eller å gjøre det mulig å *disponere utbyttet* uten å vekke mistanke. Et sentralt moment ved vurderingen av om handlingen har bidratt til å sikre utbyttet er om denne har vært en nødvendig betingelse for at vedkommende har klart å skjule utbyttet eller tilsløre utbyttets ulovlige opprinnelse. Videre må det legges vekt på hvor straffverdig handlingen objektivt sett er og hvor organisert, planmessig og målrettet denne har vært.¹⁰⁴

3.3.2 Aktivitetsterskelen

Utgangspunktet er som nevnt at selvvaskingsregelen og hvitvaskingsregelen rammer samme handlinger - handlinger som *sikrer* utbyttet. Det er likevel ikke slik at man kan sette et

¹⁰² Ot.prp. nr. 5 (1992-1993) s. 26.

¹⁰³ *ibid.* s. 26

¹⁰⁴ Rui s. 161.

likhetstegn mellom *alle* hvitvaskingshandlinger og selvvaskingshandlinger. Det antas at det i en del tilfeller kreves mer aktivitet etter selvvaskingsregelen enn etter hvitvaskingsregelen.¹⁰⁵ Dette innebærer at ikke enhver straffbar bistandshandling etter hvitvaskingsregelen også nødvendigvis vil være straffbar sikringshandling etter selvvaskingsregelen.

Årsaken til dette er de forskjellige utgangspunktene til hvitvaskeren og selvvaskeren. Etter primærlovbruddet vil primærforbryteren normalt være i besittelse av utbyttet. Dette er i seg selv ikke straffverdig, og som Høgberg skriver burde "den rene passivitet [...] som hovedregel ikke være nok til å aktivere hvitvaskingsbestemmelsen".¹⁰⁶ Annerledes stiller dette seg for hvitvaskeren som i utgangspunktet *ikke* er i besittelse av utbyttet. Hans befatning med dette innebærer derfor normalt en utvist aktivitet som er straffverdig.

Alternativene "oppbevare" og "skjule" i første ledd annet punktum gir rom for at også passive handlinger kan utgjøre bistandshandlinger som rammes av hvitvaskingsregelen. Man må skille mellom ren passivitet og konkludent adferd eller uttrykkelig samtykke. Bare de sistnevnte tilfellene er straffbar hvitvasking.¹⁰⁷ Rt. 1995 s. 106 ble tiltalte dømt for uaktsom overtredelse av første ledd etter at han hadde hjulpet til med å plassere og oppbevare et stjålet maleri i kjelleren på sin arbeidsplass. I Rt. 1995 s. 626 ble tiltalte dømt for å ha samtykket i at noen brukte komfyren i en leilighet han disponerte til å oppbevare et større kontantbeløp. Dersom vedkommende selv hadde stjålet maleriet, eller kontantbeløpet vedkommende besatt stammer fra egen kriminalitet, ville handlingene sannsynligvis ikke vært rammet av selvvaskingsregelen.¹⁰⁸

Som vi skal se nedenfor i kapittel 4 har aktivitetsterskelen sammenheng med at selvvaskingshandlinger må representere en tillegghandling til primærlovbruddet. I dette kapittelet konsentrerer jeg meg derimot om sikringsaspektet, og det er tilstrekkelig å påpeke at aktivitetsterskelen medfører at sikringshandlinger ikke alltid er sammenfallende med bistandshandlinger.

3.3.3 Konvertere, overføre, skjule eller tilsløre

Bestemmelsen angir selv de mest aktuelle metodene utbyttet kan skjules eller tilsløres på, nemlig "konvertering eller overføring av formuesgodet". Årsaken til at akkurat disse

¹⁰⁵ Riksadvokaten s. 3 og Holaker s. 356.

¹⁰⁶ Høgberg/Stridbeck s. 40.

¹⁰⁷ Andenæs s. 489 og Matningsdal s. 356-357.

¹⁰⁸ Riksadvokaten s. 3, Holaker s. 356 og Matningsdal s. 360.

metodene nevnes er sannsynligvis at begrepene er en direkte oversettelse av "conversion or transfer" i New York-konvensjonen art. 23 som bestemmelsen bygger på.¹⁰⁹

Metodene er gjengitt som eksempler på hvitvasking etter første ledd og er i behandlet i forarbeidene til hvitvaskingsregelen.

Som "konvertering" nevnes det å "gjøre et lån om til et annet eller å bytte en fordring ut med en annen".¹¹⁰ Det sentrale ved slike handlinger er at det formuesgodet utbyttet opprinnelig består i ombyttes til et annet - enten dette er av samme eller ulik art og karakter. F.eks. rammes både det å ombytte penger til aksjer, og det å ombytte de opprinnelige aksjene til andre aksjer.

Som "overføring" nevnes det å "overføre penger fra en bankkonto til en annen".¹¹¹ Det sentrale ved slike handlinger er at verdiene flyttes fra ett sted til et annet. Etter en alminnelig språklig forståelse av begrepet rammes først og fremst elektroniske verdioverføringer. Fysiske oversendelser rammes av alternative "sende" i første ledd.¹¹² Om man lar "overføre" også omfatte slike tilfeller eller ikke, er av mindre betydning ettersom "sende" uansett rammes av andre måter å skjule eller tilsløre utbytte på.

Også handlinger som på "annen måte skjuler eller tilslører" utbyttet rammes av regelen. Ordlyden er svært vid noe som gjør det vanskelig å si noe generelt om dette alternativet. Konsekvensen er at det er "vanskelig å oppstille noen objektive grenser for rekkevidden etter dette alternativet".¹¹³ Det avgjørende må være om handlingen objektivt sett skjuler utbyttet eller informasjon om dette, eller tilslører utbyttets ulovlige opprinnelse. På hvilken måte dette skjer er forøvrig likegyldig.¹¹⁴ Med utgangspunkt i strl. § 317 (1) 2. pkt. gir jeg noen eksempler på handlinger som skjuler eller tilslører utbyttet.

Å "innkreve" er kanskje mindre aktuelt for selvvaskingshandling. Jeg nevner likevel at slike handlinger bl.a. omfatter å drive inn penger fra narkotikahandel. Dette gjelder både fra kjøperen og den som har påtatt seg å selge på hans vegne.¹¹⁵ Rt. 2011 s. 1 gjelder domfellelse

¹⁰⁹ Rui s. 164.

¹¹⁰ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 26.

¹¹¹ *ibid.* s. 26.

¹¹² Ot.prp. nr. 45 (1987-1988) s. 22.

¹¹³ Holaker s. 346.

¹¹⁴ *ibid.* s. 346.

¹¹⁵ Ot.prp. nr. 45 (1987-1988) s. 22.

av to advokater som var klar over at gjelden de var med på å inndrive stammet fra penger som var utbytte av en straffbar handling.

Å "oppbevare" vil si at vedkommende "har utbyttet under direkte varetekt eller stadig oppsyn"¹¹⁶ og er ofte sammenfallende med å "skjule". Som eksempel nevnes det å forsøke å gjemme utbyttet.

Å "transportere" innebærer "å frakte utbytte, enten innenlands eller over landegrensene".¹¹⁷ Dette rammer f.eks. den som transporterer inntekter fra hallikvirksomhet fra bordellet og hjem, eller over landegrensen.

Å "avhende" omfatter aller former for overdragelse, herunder salg og gavedisposisjoner. Tilfellet "pantsetter" omfatter situasjonen når selvvaskeren pantsetter utbyttet hos tredjemann (som i så fall er hvitvasker).

Å "investere" utbyttet innebærer å plassere utbyttet med sikte på avkastning. Dette gjelder f.eks. kjøp av eiendom, aksjer eller løsøre av en viss verdi som er ventet å stige. Også reinvestering i kriminell virksomhet omfattes. Det er uten betydning om investeringen er vellykket.¹¹⁸

Eksemplene i første ledd er ikke uttømmende og forarbeidene nevner som yterligere eksempler det å utstede falske gevinstkvitteringer, opprettelse av frontelskaper, falsk fakturering (over- og underfakturering) osv. Det er ikke et krav at bistanden er av samme art som eksemplene i lovteksten.¹¹⁹

Som eksempel på handlinger som normalt *ikke* innebærer å skjule eller tilsløre utbyttet kan nevnes erverv, besittelse, bruk og forbruk. Jeg kommer tilbake til disse befatningsformene nedenfor i kapittel 4.

3.3.4 Hva kreves skjult eller tilslørt

Det som kreves skjult eller tilslørt er enten utbyttet i seg selv, eller nærmere informasjon om dette.¹²⁰

¹¹⁶ *ibid.* s. 22.

¹¹⁷ *ibid.* s. 22.

¹¹⁸ *ibid.* s. 22.

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 26

¹²⁰ Holaker s. 343.

Å skjule hvor utbyttet "befinner seg" innebærer å gjemme eller på andre måter unndra dette fra myndighetene. Riksadvokaten nevner som eksempel det å gjemme penger hos en bekjent eller legge dem i en bankboks. Derimot vil det å grave dem ned i et depot i skogen ikke rammes.¹²¹ Matningsdal er av den oppfatningen at forbudet innebærer en straffesanksjonert plikt til på anmodning å opplyse om hvor utbyttet er gjemt.¹²² Det kan i så fall komme i konflikt med vernet om selvinkriminering. Av denne årsak legger Rui til grunn at selvvaskingsregelen ikke medfører en slik plikt.¹²³

Å tilsløre hvor utbyttet "stammer fra" omfatter handlinger som leder til at forbindelsen mellom utbyttet og den straffbare handlingen blir brutt. Riksadvokaten nevner som eksempel at man fremstiller utbyttet som lovlig inntekt fra en legitim virksomhet.¹²⁴

Bruk av stråmenn nevnes som eksempel på metoder som skjuler hvem som i realiteten har "rådigheten over" utbyttet.¹²⁵ Avgjørende er om handlingen innebærer at den reelle eieren ikke kommer til syne utad.¹²⁶

Som eksempel på å skjule eller tilsløre utbyttets "bevegelser" nevner Holaker det å sammenblande fiktive og reelle fakturaer for å kamuflere at verdiene stammer fra kriminell virksomhet. Det sentrale er om man vanskeliggjør oppsporingen av utbyttet.¹²⁷

Å skjule eller tilsløre "rettigheter som knytter seg til" utbyttet innebærer å tilsløre og dermed bryte forbindelsen mellom utbyttet og den som er rette eier av dette. Dette er tilfellet der en stjålet bil blir fraktet til utlandet og solgt der.¹²⁸ Alternativet omfatter imidlertid ikke bare eiendomsrett, men alle former for rettigheter f.eks. panterett.

3.3.5 Sammenhengen mellom heleri, hvitvasking og selvvasking

Som vi har sett rammer både hvitvaskingsregelen og selvvaskingsregelen handlinger som sikrer utbyttet. Det samme gjør også heleriregelen som rammer den som "skaffer seg eller

¹²¹ Riksadvokaten s. 5-6.

¹²² Matningsdal s. 361.

¹²³ Rui s. 168.

¹²⁴ Riksadvokaten s. 4.

¹²⁵ *ibid.* s. 4.

¹²⁶ Holaker s. 344.

¹²⁷ *ibid.* s. 344.

¹²⁸ *ibid.* s. 344.

andre del i utbytte". I motsetning til det passive mottaksalternativet, passer alternativet best der heleren har utvist en viss aktivitet for å få utbyttet.¹²⁹ Der heleren skaffer seg selv del i utbyttet innebærer dette i realiteten at han *sikrer utbytte for seg selv*.¹³⁰

Isolert sett kan en og samme faktiske handling dekkes av den objektive gjerningsbeskrivelsen i både heleri-, hvitvaskings- og selvvaskingsbestemmelsen. Overføring av utbyttet fra et bedrageri til en bankkonto kan både innebære å skaffe seg del i utbyttet, bidra til å sikre dette for en annen eller skjule eller tilsløre eget utbytte. Avgjørende for hvilken bestemmelse som kommer til anvendelse beror på to forhold: hvem som har begått primærlovbruddet og hvem handlingen er foretatt overfor. Er gjerningsmannen og hvitvaskeren (selvvaskeren) samme person, rammes forholdet av selvvaskingsregelen. Er gjerningsmannen en annen, og handlingen foretatt for å sikre seg selv en del av utbyttet, rammes forholdet av heleribestemmelsen. Er meningen derimot å sikre utbyttet for en annen, rammes forholdet av hvitvaskingsregelen.

Mer avansert er forholdet mellom det å "yte bistand" overfor en annen og det å "skaffe en annen" del i utbyttet. Alternativene overlapper hverandre. Det avgjørende for hvilket straffealternativ som kommer til anvendelse må være må være om handlingen er ment som en bistandshandling overfor tredjemann - hvitvasking - eller om den er foretatt på mer selvstendig grunnlag for å skape en fortjeneste for tredjemann - heleri. Ettersom det for hvitvasking ikke er nødvendig at tredjemann er klar over eller ønsker bistanden, kan grensedragningen medføre vesentlige vanskeligheter.

Ordlyden i selvvaskingsregelen begrenser seg ikke til sikringshandlinger foretatt til fordel for *selvvaskeren selv*. Også den som sikrer eget utbytte til fordel for *tredjemann* - selv om han verken er klar over eller ønsker dette - kan straffes for selvvasking. Dette er den rimeligste løsningen ettersom sikringshandlingen krenker de samme rettsgoder uavhengig av hvem sikringen er foretatt til fordel for.

En spesiell situasjon oppstår når selvvaskeren både hvitvasker eget utbytte og bistår en annen i å hvitvaske utbyttet for ham. F.eks. kan det tenkes at et bankran begås av to gjerningspersoner, hvor den ene har fått i oppgave å hvitvaske det samlede beløpet. Ettersom selvvasking og hvitvasking utgjør to selvstendige forbrytelser må vedkommende i utgangspunktet kunne dømmes for begge forbrytelsene i konkurrans med hverandre.¹³¹

¹²⁹ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 26.

¹³⁰ Matningsdal s. 355.

¹³¹ Riksadvokaten s. 8.

3.4 Skyldkravet

Jeg har inntrykk av at det også for selvvasking "først og fremst [er] de forsettlige overtredelser departementet ønsker å ramme".¹³² Dette er i alle fall hovedregelen i både første og annet ledd, jf. strl. § 40. Gjerningspersonen må "være seg bevisst eller regne det som overveiende sannsynlig at"¹³³ handlingen dekkes av det objektive gjerningsinnholdet selvvaskingsbestemmelsen. Dekningsprinsippet innebærer at forsettet må omfatte alle elementene i straffebudet. Vedkommende må være klar over at det dreier seg om et utbytte og at hans handling bidrar til å sikre dette. Det er derimot ikke et krav at gjerningsmannen vet hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra, det er tilstrekkelig at han vet at det stammer fra en eller annen straffbar handling.¹³⁴ Forsettet må foreligge på gjerningstidspunktet.

Etter sjette ledd er uaktsom overtredelse av første og annet ledd kriminalisert. Bakgrunnen for dette er at forsett ofte er vanskelig å bevise i praksis.¹³⁵ Dette gjelder særlig spørsmålet om hvor utbyttet stammer fra.¹³⁶ Det kan virke kunstig og lite heldig at lovgiver har foretatt en omfattende kriminalisering av handlinger som de tilsynelatende ikke anser som straffverdige, bare for å lette bevisbyrden. Bestemmelsen har også blitt kritisert.¹³⁷ Det er imidlertid lagt vesentlig vekt på at bestemmelsen ville mistet mye av sin tiltenkte effekt dersom ikke uaktsomhet var omfattet.¹³⁸ Det er heller ikke utenkelig at også uaktsomme handlinger - særlig de grove - har vært betraktet som straffverdige.

Rt. 1993 s. 386 gjaldt uaktsomt heleri av stjalne bildekk. Det legges til grunn at det "må stilles strenge krav til tiltaltes aktsomhet for at skjerpelsen av straffansvaret skal få sin tilsiktede virkning".¹³⁹ Spørsmålet er om gjerningsmannen har opptrådt så aktsom som det er rimelig å kreve av ham. Om det finnes ytre tegn som peker i retning av at verdien stammer fra kriminalitet, om det er mulig å foreta undersøkelser for å belyse dette, hvor store verdier det dreier seg om og hvor aktiv og selvstendig rolle gjerningsmannen har spilt er momenter i denne vurderingen. Det oppstilles derimot ikke et idealkrav, og der slike momenter ikke foreligger har vedkommende normalt ikke vært uaktsom.¹⁴⁰

¹³² Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 27.

¹³³ Bratholm/Matningsdal (lovkommentarene) § 317 pkt. 7.1

¹³⁴ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 27.

¹³⁵ *ibid.* s. 27.

¹³⁶ *ibid.* s. 16.

¹³⁷ Rui s. 196 og 198 flg.

¹³⁸ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 16.

¹³⁹ Rt. 1993 s. 386 s. 387.

¹⁴⁰ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 27

3.5 Forsøk

Forsøk på selvvasking er straffbart etter de vanlige reglene i strl. § 49. Det kreves *fullbyrdelesforsett* hos gjerningsmannen - han må ha til hensikt å gjennomføre hvitvaskingshandlingen. Dermed er det uaktuelt å tale om forsøk på overtredelse av *uaktsom* hvitvasking.

Grensen mellom den *straffrie forberedelse* og det *straffbare forsøket* må trekkes etter alminnelige strafferettslige prinsipper. Av hensyn til plassen går jeg ikke nærmere inn på denne vurderingen.

Om grensen mellom det *straffbare forsøk* og *fullbyrdet overtredelse* uttales det i forarbeidene til hvitvaskingsregelen at ”den som forsøker å foreta en handling som kan være til hjelp, men som ikke får gjennomført handlingen, kan normalt bare straffes for forsøk”.¹⁴¹ Som eksempel nevnes gjerningsmannen som annonserer salg av tyvegods, men ingen svarer på annonsen. Eksempelet er vanskelig å forene med den videre uttalelsen om at det er uten betydning om ”*resultatet* [...] er vellykket”.¹⁴² Eksempelet har også vært kritisert.¹⁴³ Selve bistandshandlingen - trykkingen av annonsen - er gjennomført selv om resultatet - svar på annonsen - uteblir. Fullbyrdet overtredelse foreligger allerede når bistandshandlingen *er ytt*. I eksempelet over er det etter min mening derfor tale om fullbyrdet overtredelse.

Heller ikke for selvvaskingsregelen er det av betydning om resultatet er vellykket. Denne regelen rammer imidlertid *sikringshandlinger* og ikke *bistandshandlinger*. Tidspunktet for fullbyrdelse er ikke nødvendigvis det samme. Fullbyrdet overtredelse foreligger ikke når bistand er ytt, men når sikringshandlingen er iverksatt. Antageligvis vil den fullbyrdede bistandshandlingen som nevnt i eksempelet ovenfor måtte betraktes som forsøk på selvvasking ettersom annonseringen i seg selv ikke skjuler eller tilslører utbyttet.

Også det utjenlige forsøk er straffbart, dvs. handlinger som umulig kan føre til det ønskede resultat. Illustrerende er Rt. 2004 s. 598 hvor tiltalte ble dømt for forsøk på hvitvasking av 17 millioner USD som i realiteten aldri eksisterte.

Strl. § 318 om forbund om hvitvasking innebærer et fremskutt fullbyrdelstidspunkt. En handling som sannsynligvis ellers ville vært karakterisert som straffefri forberedelse, er en fullbyrdet overtredelse allerede ved tidspunktet for avtaleinngåelse.

¹⁴¹ *ibid.* s. 26.

¹⁴² *ibid.* s. 26.

¹⁴³ Matningsdal s. 362 og Rui s. 173.

3.6 Medvirkning

Selvaskingsregelen inneholder ikke noe medvirkningstillegg. Dette er naturlig ettersom den som medvirker gjerne bistår på en slik måte at handlingen rammes av hvitvaskingsregelen.¹⁴⁴

I straffeloven av 2005 er rettsstilstanden endret. Paragraf 15 inneholder et generelt medvirkningsansvar. Det legges til grunn at det kan tenkes tilfeller hvor ”befatning med utbytte verken kan anses som heleri eller hvitvasking, men hvor befatningen likevel kan være medvirkning til overtredelse av en av bestemmelsene”.¹⁴⁵ Som eksempel nevnes bilmekanikeren som reparerer en stjålet bil. Bestemmelsen innebærer også en utvidelse av det psykiske medvirkningsansvaret. Den som oppfordrer gjerningsmannen til å hvitvaske er neppe selv hvitvasker, men må sies å ha medvirket til handlingen. Dersom oppfordringen går over i konkrete tips og forslag befinner man seg derimot i hvitvaskingsregelen.¹⁴⁶

Dersom selvvaskeren gjennomfører hvitvaskingen *gjennom andre*, er det klart at disse kan straffes for hvitvasking. Spørsmålet er om også primærforbryteren kan straffes for selvvasking. Tilfellet er aktuelt dersom f.eks. primærlovbryteren overrekker utbyttet til tredjemann som på klare instruksjoner fra primærforbryteren gjennomfører sikringshandlingen for ham. Svaret er ikke klart, men jeg er av samme oppfatning som Riksadvokaten som legger vekt på at ordlyden er utformet slik at selvvaskeren også kan straffes når han får andre til å gjennomføre handlingen for seg.¹⁴⁷ Antageligvis må dette forbeholdes de relativt klare tilfellene.

Rt. 1997 s. 1637 illustrerer at hvitvaskingsregelen også rammer bistand til å sikre utbytte av en fremtidig straffbar handling. Dermed får man problem med å trekke grensen mellom handlinger som er psykisk medvirkning til primærlovbruddet og hvitvaskingshandlinger. Det er delte meninger om hva som er den beste løsningen, men hovedregelen synes å være at medvirkning til primærlovbruddet konsumerer hvitvasking av fremtidig utbytte, jf. uttalelser i forarbeidene¹⁴⁸ teori¹⁴⁹ og rettspraksis.¹⁵⁰ Dessuten er det uenigheter om medvirkeren kan dømmes både for etterfølgende hvitvasking *og* for medvirkning til primærlovbruddet. Etter

¹⁴⁴ Riksadvokaten s. 8.

¹⁴⁵ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 291.

¹⁴⁶ Rui s. 159.

¹⁴⁷ Riksadvokaten s. 8.

¹⁴⁸ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 26.

¹⁴⁹ Rui s. 127-133.

¹⁵⁰ Rt. 1997 s. 1637 s. 1640.

tiltredelsen av selvvaskingsregelen må sannsynligvis den riktige løsningen være at vedkommende kan dømmes for begge handlinger i den utstrekning en selvvasker kunne dømmes for tilsvarende handlinger.¹⁵¹

Ettersom selvvaskeren ikke kan medvirke til egen selvvasking byr ikke spørsmålet på tilsvarende problemer. Spørsmålet om forutgående selvvaskingshandlinger rammes av regelen er imidlertid av betydning i seg selv. Både Riksadvokaten og Holaker holder spørsmålet åpent.¹⁵² I Rt. 2012 s. 313 er spørsmålet avklart, og det legges til grunn at dette ikke er tilfellet.¹⁵³ Dette harmonerer best med ordlyden som bruker uttrykke "har begått".

3.7 Straffeskjerpene omstendigheter

Foreligger omstendigheter som nevnt i fjerde eller femte ledd forhøyes strafferammen fra tre år til seks og 21 år. Bestemmelsene gjelder henholdsvis grov hvitvasking og hvitvasking av narkotikautbytte.

Bestemmelsen i fjerde ledd viser tilbake til første og annet ledd. Den som uaktsomt overtrer reglene kan derfor ikke dømmes for grov hvitvasking. Femte ledd inneholder ingen tilsvarende henvisning. Etter denne bestemmelsen må det derimot foreligge "særdeles skjerpene omstendigheter" noe som gjør at det sjeldent vil være aktuelt å anvende denne hvor gjerningsmannen har opptrådt uaktsomt.

Fjerde ledd angir en rekke momenter det skal legges vekt på, herunder hva slags straffbart forhold utbytte stammer fra, verdien av dette, om hvitvaskeren oppnår en fordel av handlingen og om vedkommende har drevet hvitvasking sedvanemessig. Dersom utbyttet stammer fra narkotikakriminalitet skal det legges vekt på arten og mengden av stoffet. Listen er ikke uttømmende.¹⁵⁴

I forhold til reglene som eksplisitt omtaler narkotikautbytte, følger det visstnok av dekningsprinsippet at forsettet også må omfatte at utbyttet stammer fra slik kriminalitet.¹⁵⁵

¹⁵¹ Rui s. 126.

¹⁵² Riksadvokaten s. 5 og Holaker s. 358.

¹⁵³ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 27-30.

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) s. 28.

¹⁵⁵ Rui s. 194.

3.8 Straffrihetsgrunner

Syvende ledd i strl. § 317 innebærer at en ellers straffbar handling er straffefri under nærmere omstendigheter. Dette gjelder den som mottar utbyttet til vanlig underhold av en som plikter å yte dette og den som mottar utbyttet som vederlag for vanlige forbruksvarer, bruksting eller tjenester.

Som det fremgår av ordlyden gjelder straffefritaket bare *mottaker* og ikke den som *yter* underholdet eller vederlaget. Jeg legger derfor til grunn at vedkommende likevel kan straffes for selvvasking.

Bestemmelsene er fjernet fra hvitvaskingsbestemmelsen i straffeloven av 2005 og gjelder bare for heleri. Årsaken til dette er at FATF påpekte at bestemmelsene passet mindre bra ved hvitvasking.¹⁵⁶

¹⁵⁶ NOU 2002:4 s. 303.

4 Sammenhengen mellom primærlovbruddet og selvvaskingsforbrytelsen

4.1 Innledning

Til nå har jeg gjennomgått innholdet av selvvaskingsregelen og hvilke hensyn som ligger bak kriminaliseringen. I det følgende vil jeg redegjøre for den andre sentrale delen av problemstillingen: forholdet mellom primærlovbruddet og selvvaskingsforbrytelsen - nærmere bestemt i hvilken utstrekning tiltalte både kan dømmes for overtredelse av primærstraffebudet og selvvaskingsregelen.

Det sentrale spørsmålet er hvordan man skal trekke grensen mellom på den ene siden de tilfeller tiltalte kan dømmes både for primærlovbruddet og selvvaskingsforbrytelsen, og på den andre siden de tilfeller tiltalte ikke kan dømmes for overtredelse av begge straffebudene. I sistnevnte tilfelle følger det av strafferettens system at primærlovbruddet har prioritet.¹⁵⁷

Spørsmålet har i strafferettslig sammenheng først og fremst betydning for om strafferammen forhøyes etter reglene i strl. § 62. Dersom tiltalte *kan* dømmes for overtredelse av begge straffebudene sier vi at selvvaskingsregelen anvendes i *konkurrens* med primærstraffebudet. Begrepet er velkjent på strafferettens område. I tilknytning til denne problemstillingen kan en ukritisk bruk av konkurrensbegrepet være uheldig og egnet til å forvirre. Begrepet skaper assosiasjoner til de vanlige konkurrensproblemstillingene med tilhørende alminnelige konkurrensvurderinger. Før jeg ser nærmere på hva som utgjør det konkrete vurderingstemaet, og hvilke momenter som er av betydning i denne sammenheng, er det behov for å kommentere det generelle vurderingstemaet nærmere.

4.2 Det generelle vurderingstemaet

4.2.1 Utgangspunktet

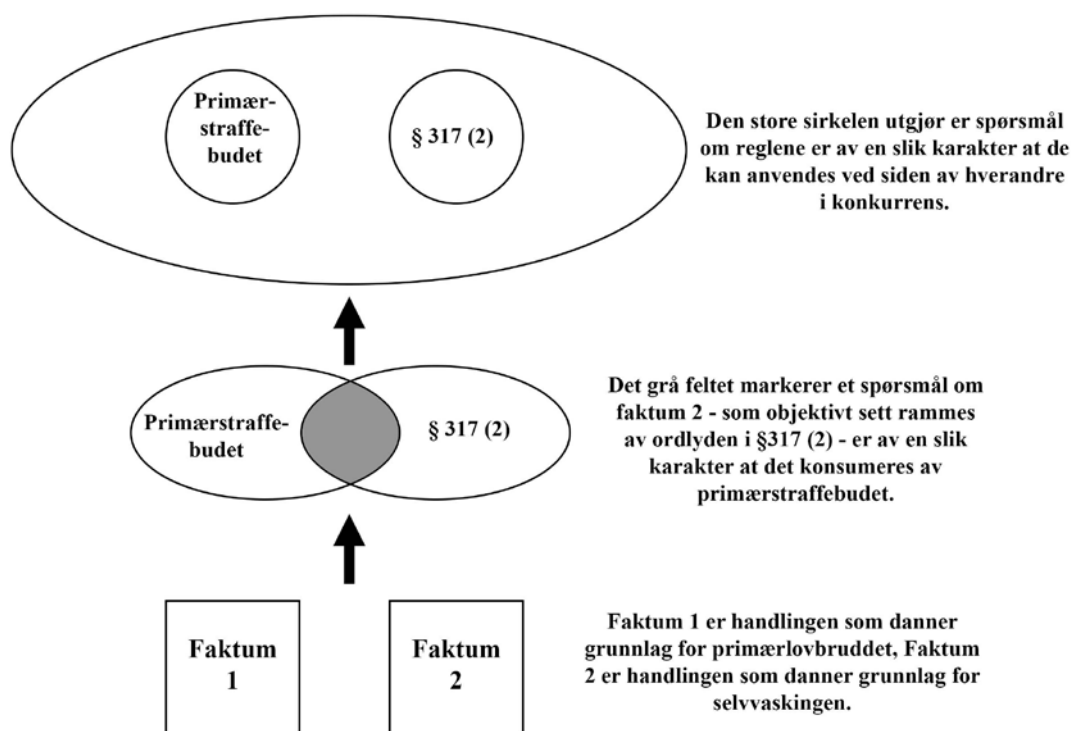
For at tiltalte kan dømmes både for primærlovbruddet og selvvaskingen må to forutsetninger være oppfylt.

For det første må straffbarhetsvilkårene være oppfylt både i forhold til primærlovbruddet og selvvaskingsregelen. utfordringen i denne oppgaven består i å avgjøre om den etterfølgende befatningen rammes av det objektive gjerningsinnholdet i selvvaskingsbestemmelsen, eller om befatningen konsumeres av primærstraffebudet.

¹⁵⁷ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 11.

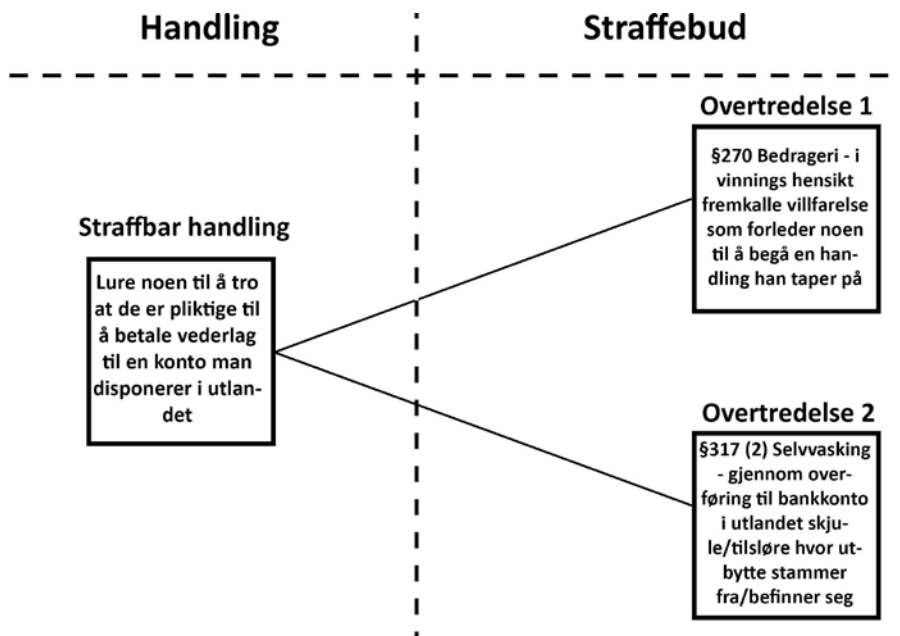
For det andre må primærstraffebudet og selvvaskingsregelen være av en slik karakter at de kan anvendes ved siden av hverandre. Dette har forbindelser til prinsippet om at gjerningsmannen ikke kan dømmes mer enn en gang for det straffbare forholdet - forbudet mot dobbeltstraff. Dette er kjernen i den alminnelige konkurrensvurderingen.

De to vurderingene er i utgangspunktet forskjellige. Det ene er et spørsmål om vilkårene i straffebudene er oppfylt mens det andre er en konkurrensvurdering. Konkurrensvurderingen *forutsetter* at alle straffbarhetsvilkår er oppfylt. Spørsmålet om tiltalte kan dømmes både for selvvasking og primærlovbruddet er imidlertid som vi skal se vel så ofte et spørsmål om de objektive vilkårene i selvvaskingsregelen er oppfylt. Dermed bør også konkurrensbegrepet brukes med forsiktighet. Jeg ser kort nærmere på de to forutsetningene. Forskjellen mellom dem kan illustreres slik:

4.2.2 Konkurrans

Konkurransspørsmålet kan oppstå på to måter. For det første kan en og samme handling innebære overtredelse av flere selvstendige straffebud. Er dette ulike (forskjellige) straffebud kalles det *ulikartet idealkonkurrans* (i motsetning til likartet idealkonkurrans, hvor én handling representerer flere brudd på samme straffebud). Et eksempel på en handling som både innebærer overtredelse av primærstraffebudet og selvvaskingsregelen fremgår av figuren under

Det å lure noen til å overføre penger til en konto man disponerer i utlandet er for det første et bedrageri ettersom gjerningspersonen har forledet noen til en handling han taper på. For det andre innebærer dette en selvvaskingshandling som skjuler hvor utbyttet befinner seg.

Om tiltalte i slike tilfeller kan dømmes både for primærlovbruddet og selvvasking beror i hovedsak på alminnelige prinsipper om ulikartet idealkonkurrens. Disse prinsippene følger av langvarig og fast rettspraksis. Begrunnelsen er som nevnt at tiltalte ikke skal dømmes to ganger for ett straffbart forhold, jf. forbudet mot dobbeltstraff. Bestemmelsene kan bare anvendes ved siden av hverandre dersom de rammer ulike sider av det straffbare forholdet. Dette er tilfellet dersom handlingen krenker rettsgoder som er beskyttet i selvvaskingsregelen, men ikke primærstraffebudet. Denne vurderingen er den samme som på strafferettens område generelt og er derfor av mindre interesse for denne fremstillingen. Jeg viser imidlertid til ett tilfelle fra rettspraksis.

I Rt. 2012 s. 313 legges det til grunn at når selvvaskingshandlingen faktisk er den samme som primærlovbruddet trekker dette ”meget tungt i retning av at vi har å gjøre med ett straffbart forhold, slik at konkurrens er utelukket”.¹⁵⁸ Heller ikke det faktum at bestemmelsene beskyttet ”noe ulike interesser” var tilstrekkelig til å domfelle tiltalte for selvvasking. Etter dette kan vi legge til grunn at det skal forholdsvis mye til før selvvaskingsregelen kan

¹⁵⁸ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 20.

anvendes i idealkonkurrens med andre straffebud. I så fall må de beskytte klart adskilte interesser, noe man får inntrykk av at relativt sjeldent er tilfelle.¹⁵⁹

For det andre kan konkurrensspørsmålet oppstå når to adskilte handlinger som kommer etter hverandre i tid representerer hver sin overtredelse av et straffebud. Dreier det seg om overtredelse av samme straffebud kalles dette likartet realkonkurrens, og forbindes gjerne med spørsmålet om man står ovenfor en fortsatt forbrytelse eller flere selvstendige forbrytelser. Spørsmålet er også aktuelt for selvvasking. Flere adskilte overføringer til en konto i utlandet kan både betraktes som en fortsatt selvvaskingshandling eller flere selvstendige selvvaskingshandlinger. Ettersom dette ikke er et spørsmål om selvvaskingsregelen kan anvendes i konkurrenns med *primærstraffebudet* lar jeg spørsmålet ligge. Også dette spørsmålet må imidlertid løses på bakgrunn av alminnelige prinsipper om likartet realkonkurrens.

Jeg antar at det mest praktiske tilfellet for selvvasking er at gjerningsmannen først begår primærlovbruddet og deretter - på et senere tidspunkt - selvvasker utbyttet. Dette kalles *ulikartet realkonkurrens*.

Heller ikke denne vurderingen er ulik den som foretas på strafferettens område generelt. To adskilte handlinger som innebærer overtredelse av hvert sitt straffebud representerer normalt to straffbare forhold. Forbudet mot dobbeltstraff kommer derfor ikke inn som et moment av særlig tyngde. Den klare hovedregel er at tiltalte kan dømmes for overtredelse av hvert enkelt straffebud i konkurrenns med hverandre.

Også selvvaskingsregelens selvstendighet innebærer at forbrytelsen står på egne ben, uavhengig av andre lovbrudd. I forarbeidene fremgår det som nevnt at "[n]ytt annet ledd *skal* brukes i konkurrenns med straffebudet som rammer primærlovbruddet dersom først vilkårene i annet ledd er oppfylt".¹⁶⁰ Høgberg skriver at ser man uttalelsene under ett "synes det som om meningen er å anvende bestemmelsen i konkurrenns overalt hvor det dreier seg om ulikartet realkonkurrens".¹⁶¹ Den klare hovedregel er at selvvaskingsregelen *skal* anvendes i konkurrenns med primærstraffebudet.

Rt. 2012 s. 313 illustrerer forskjellen mellom ulikartet idealkonkurrens og ulikartet realkonkurrens. Tiltalte hadde for det første overført næringsinntekter direkte til ektefellen for å undra disse fra kreditor. Denne handlingen innebar både et kreditorsvik etter strl. § 283 (1)

¹⁵⁹ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 20-22.

¹⁶⁰ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 36.

¹⁶¹ Høgberg/Stridbeck s. 40.

og en sikringshandling etter strl. § 317 (2). Førstvoterende uttaler: "sikringshandlingen er den samme som primærforbrytelsen. [...] Gjerningsbeskrivelsen i primærstraffebudet dekker i faktisk henseende altså fullt ut den handlingen som danner grunnlaget for tiltalen om selvvasking, og skyldgraden er den samme".¹⁶² Dette er altså et spørsmål om idealkonkurrens.

Tiltalte hadde for det andre ikke meldt fra om inntektene til skattemyndighetene etter ligningsloven §§ 12-1 og 12-2. Slik manglende innberetning "utgjør et annet faktisk forhold enn overføringen av disse inntektene til ektefellens konti."¹⁶³ Dette er altså et spørsmål om realkonkurrens.

4.2.3 Konsumpsjon

Som det fremgår ovenfor *skal* selvvaskingsregelen anvendes i konkurrens med primærstraffebudet dersom vilkårene først er oppfylt. Spørsmålet er derfor; *når er* vilkårene oppfylt?

Dette er i utgangspunktet et spørsmål om de objektive vilkårene i selvvaskingsbestemmelsen er oppfylt. Den etterfølgende befatningen med utbyttet må dekkes av det objektive gjerningsinnholdet i selvvaskingsregelen - nærmere bestemt beskrivelsen av den straffbare handlingen. Dette beror på en tolkning av bestemmelsen. En fremstilling av temaet er derfor i utgangspunktet naturlig å behandle sammen med en fremstilling av regelens innhold, jf. kapittel 3. Årsaken til at jeg behandler temaet i dette kapitlet er fordi nettopp forholdet mellom primærstraffebudet og selvvaskingsregelen er et sentralt tolkningsmoment, når man skal forstå selvvaskingsregelens innhold.

Noen typer etterfølgende befatning med utbyttet er av en slik karakter at selv om de rammes av den alminnelig språklig forståelse av ordlyden i bestemmelsen, rammes de likevel ikke av selvvaskingsregelen. Dette er fordi bestemmelsen tolkes innskrenkende - regelen rammer et snevrere omfang av situasjoner enn det ordlyden isolert sett skulle tilsi. Et sentralt tolkningsmoment i denne sammenheng er uttalelsen "[r]ettsanvenderen må imidlertid foreta en grensedragnin slik at ikke to straffebud brukes på det samme straffverdige forholdet. Det er ikke meningen å dekke befatning med utbyttet som allerede er dekket gjennom gjerningsbeskrivelsen av primærlovbruddet".¹⁶⁴ Forarbeidene gir uttrykk for at det er foretatt en konkurrensvurdering på lovgivernivå som det er opp til den enkelte rettsanvender å

¹⁶² Rt. 2012 s. 313 avsnitt 20.

¹⁶³ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 25.

¹⁶⁴ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 22.

gjennomføre i det konkrete tilfellet. Som vi skal se nedenfor er vurderingen ofte lignende den alminnelige konkurransvurderingen for idealkonkurrens.

Dersom selvvaskingsregelen ikke kommer til anvendelse fordi befatningen med utbyttet allerede er dekket gjennom gjerningsbeskrivelsen i primærstraffebudet, sier vi at primærlovbruddet *konsumerer* selvvaskingsforbrytelsen (eller omvendt at selvvaskingsforbrytelsen blir *konsumert*). Konsumpsjonsbegrepet blir i denne sammenheng brukt som navnet på resultatet av den innskrenkende tolkningen (i motsetning til slik det ble brukt før kriminalisering av selvvasking, hvor konsumpsjonssynspunktet ble brukt som begrunnelse for i det hele tatt å ikke ha en selvvaskingsregel).¹⁶⁵

Når vi sier at primærlovbruddet konsumerer selvvaskingsforbrytelsen mener vi egentlig at den etterfølgende befatning med utbyttet allerede rammes av primærlovbruddet i en slik grad at det utelukker anvendelse av selvvaskingsregelen. Det som i utgangspunktet er et spørsmål om den etterfølgende befatningen dekkes av det objektive gjerningsinnholdet i selvvaskingsbestemmelsen, fremstår dermed som noe mer. Det er ikke bare et spørsmål om handlingen rammes av selvvaskingsregelen eller ikke, men et spørsmål om handlingen ikke rammes av selvvaskingshandlingen *fordi den konsumeres av primærstraffebudet*. Dermed trer også sammenhengen mellom straffebudene klart frem.

4.2.4 Oppsummering

Hvordan man velger å se på vurderingstemaet er egentlig av underordnet betydning. Resultatet blir det samme - spørsmålet må løses på bakgrunn av momentene nedenfor. Lovgiver har imidlertid klart gitt uttrykk for at selvvaskingsbestemmelsen skal anvendes i konkurrens. Etter min mening er det derfor mest naturlig å se på vurderingen som et spørsmål om de objektive vilkårene i selvvaskingsbestemmelsen er oppfylt - nærmere bestemt om handlingen rammes av gjerningsbeskrivelsen av den straffbare handlingen etter en tolkning av ordlyden i bestemmelsen.

Utgangspunktet kan formuleres slik: selvvaskingsbestemmelsen skal anvendes i konkurrens med primærstraffebudet dersom ikke den etterfølgende befatningen konsumeres av primærlovbruddet. Dette beror på en tolkning av selvvaskingsbestemmelsen sammenholdt med en tolkning av det konkrete primærstraffebudet. Spørsmålet er hvordan man skal trekke grensen mellom på den ene siden etterfølgende befatning som konsumeres av

¹⁶⁵ Høgberg/Stridbeck s. 40

primærlovbruddet og på den andre siden etterfølgende befatning som representerer en selvstendig overtredelse av selvvaskingsregelen.

4.3 Det konkrete vurderingstemaet

4.3.1 Utgangspunktet

Som nevnt ovenfor er det generelle vurderingstemaet om den etterfølgende befatningen oppfyller de objektive vilkårene i selvvaskingsbestemmelsen - nærmere bestemt om denne rammes av beskrivelsen av den straffbare handlingen eller konsumeres av primærlovbruddet. I dette avsnittet vil jeg forsøke å spisse og presisere problemstillingen ytterligere.

Utgangspunktet for vurderingen beror på en tolkning av bestemmelsen, hvor forarbeidene spiller en sentral og viktig rolle. Dette angir rammen for det konkrete vurderingstemaet. Som nevnt ovenfor må selvvaskingsbestemmelsen tolkes "slik at ikke to straffebud brukes på det samme straffverdige forholdet".¹⁶⁶ Straffverdige befatning med utbyttet som allerede er dekket gjennom primærstraffebudet rammes ikke av selvvaskingsregelen. Dette beror på en vurdering av den enkelte situasjonen, sammenholdt med en tolkning av primærstraffebudet og selvvaskingsregelen. Allerede dette gir en nærmere pekepinne på hva som konkret må vurderes; det straffverdige forholdet som rammes av selvvaskingsregelen må være et annet enn det som rammes av primærstraffebudet. Sagt på en annen måte må selvvaskingshandlingen representere *nye* straffverdige forhold som ikke allerede er dekket av det objektive gjerningsinnholdet i primærlovbruddet. det må trekkes en grense mot handlinger som *konsumeres* av primærlovbruddet.

4.3.2 Erverv, besittelse, bruk og forbruk.

Det fremgår av forarbeidene at departementet ikke anser seg forpliktet etter New York-konvensjonen art. 23 til å kriminalisere "særskilt ervervet, besittelsen eller bruken av formuesgoder når det er den som har begått primærlovbruddet som har slik befatning med utbyttet".¹⁶⁷ Sammen med Riksadvokaten antar jeg at lovgiver heller ikke har ment å kriminalisere slike handlinger.¹⁶⁸ I tillegg til de nevnte former for befatning, er det lagt til grunn i rettspraksis at "det samme vil gjelde blant annet rent forbruk".¹⁶⁹

¹⁶⁶ Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 22.

¹⁶⁷ *ibid.* s. 20-21.

¹⁶⁸ Riksadvokaten s. 4.

¹⁶⁹ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 12.

Man kan se på situasjonen fra to synsvinkler. For det første kan man si at slike former for befatning overhodet ikke utgjør brudd på selvvaskingsregelen, fordi de ikke rammes av ordlyden i bestemmelsen. Jeg har inntrykk av at Rui er av en slik oppfatning når han skriver at slike handlinger som regel vil falle "[u]tenfor det objektive gjerningsinnholdet".¹⁷⁰ For det andre kan man si at slike befatningsformer i utgangspunktet rammes av ordlyden, men at de etter en tolkning av bestemmelsen likevel ikke rammes av selvvaskingsregelen. Jeg oppfatter Holaker slik at han er av denne oppfatningen når han skriver at "disse tre formene objektivt sett omfattes av bestemmelsens ordlyd"¹⁷¹ og at denne må tolkes innskrenkende på dette punktet. Uavhengig av hvordan man ser på situasjonen er resultatet det samme - slike handlinger utgjør tilsynelatende ingen sikringshandling og rammes derfor ikke av selvvaskingsregelen.

Personlig tror jeg ikke situasjonen er så svart-hvitt at befatningsformene i sine generelle former enten rammes av ordlyden i bestemmelsen eller ikke. Tvert imot tror jeg erverv, besittelse bruk og forbruk kan skje på så mange forskjellige måter, at vurderingen av om de bidrar til å sikre utbytte eller ikke må avgjøres på bakgrunn av den konkrete situasjonen. Det kan med andre ord både tenkes tilfeller hvor slike handlinger bidrar til å sikre utbytte og tilfeller hvor de ikke bidrar til dette. I realiteten tror jeg også de ovennevnte forfatterne er av en slik oppfatning - i alle fall gir deres videre drøftelse av spørsmålet inntrykk av dette.

I forhold til "besittelse" finner man klare holdepunkter for en slik forståelse i forarbeidene, hvor det fremgår at "[e]n ren besittelse av utbytte fra en straffbar handling som man selv har begått, rammes ikke, med mindre det er gjort på en slik måte at vilkårene i annet ledd er oppfylt".¹⁷² Uttalelsene gir klart inntrykk av at slik befatning *kan* rammes av regelen.¹⁷³ Riksadvokaten legger til grunn *alle* de nevnte formene for befatning "normalt ikke omfattes av annet ledd, men at det kan tenkes tilfeller der bestemmelsen om selvvasking likevel får anvendelse".¹⁷⁴ Tatt i betraktning hensynet til effektiv straffeforfølgning er jeg enig med Riksadvokaten i at også de andre formene for befatning kan rammes av selvvaskingsregelen. Også slike handlinger kan være straffverdig på en slik måte at de krenker rettsgoder beskyttet i selvvaskingsregelen.

Slik jeg ser det kan man altså ikke på generelt grunnlag si at erverv, besittelse, bruk og forbruk utgjør motsetninger til det å skjule eller tilsløre (og dermed sikre) et utbytte. Hvorvidt

¹⁷⁰ Rui s. 165.

¹⁷¹ Holaker s. 351.

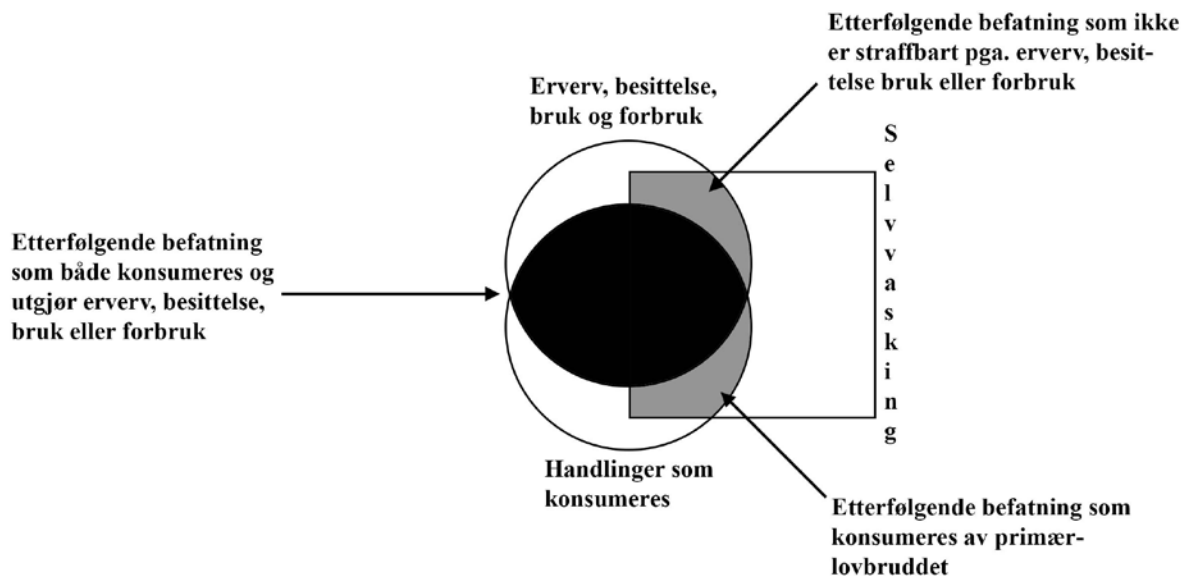
¹⁷² Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) s. 36.

¹⁷³ Holaker s. 353.

¹⁷⁴ Riksadvokaten s. 4.

handlingen enten karakteriseres som på den ene siden straffefri erverv, besittelse, bruk eller forbruk, eller på den andre siden som en straffbar sikringshandling, er slik jeg ser det et navn på resultatet av vurderingen snarere enn en hovedregel at slike handlinger aldri rammes av selvvaskingsregelen.

Det kan reises spørsmål om det må trekkes en selvstendig grense mellom handlinger som rammes av regelen og handlinger som utgjør ervervshandlinger, besittelseshandlinger, brukshandlinger eller forbrukshandlinger, eller om denne grensen er sammenfallende med handlinger som konsumeres av primærlovbruddet. Holaker skriver at "primærlovbruddet konsumerer disse tre befatningsformene"¹⁷⁵ mens Riksadvokaten skriver at det er slike befatningsformer "som lettest vil være konsumert av gjerningsbeskrivelsen i primærstraffebudet".¹⁷⁶ Etter min mening vil slike befatningsformer i alle fall i de aller fleste tilfeller også konsumeres av primærlovbruddet, slik figuren under illustrerer.

Firkanten illustrerer selvvaskingsforbrytelsen, den øverste sirkelen befatning i form av erverv, besittelse, bruk og forbruk og den nederste sirkelen handlinger som konsumeres av primærlovbruddet. Sirklene overlapper hverandre, og det sorte feltet markerer straffefrie handlinger som både konsumeres og utgjør nevnte befatningsformer. De grå feltene - som jeg i virkeligheten antar er små - er straffrie fordi de enten konsumeres eller utgjør nevnte befatningsformer.

¹⁷⁵ Holaker s. 351.

¹⁷⁶ Riksadvokaten s. 4.

Ettersom ervervshandlinger, besittelseshandlinger, brukshandlinger og forbrukshandlinger nettopp er typiske befatningsformer som allerede er dekket av gjerningsbeskrivelsen i primærstraffebudet, legger jeg til grunn at grensen i det vesentlige og for alle praktiske tilfeller er sammenfallende med handlinger som konsumeres av primærlovbruddet. Slike befatningsformer utgjør etter min mening typiske eksempler på handlinger som konsumeres av primærlovbruddet. Disse danner også utgangspunktet når jeg senere vil gi eksempler på hvordan grensen må trekkes i noen konkrete tilfeller. Det som Rui skriver er straffefrie handlinger uten begrunnelse er etter min mening begrunnet med at slike handlinger nettopp konsumeres av primærlovbruddet.¹⁷⁷

4.3.3 Nærmere om vurderingstemaet

Forarbeidene gir som nevnt uttrykk for at den straffbare selvvaskingshandlingen må være en annen enn den som rammes av primærstraffebudet - selvvaskingshandlingen må representere nye straffverdige forhold som ikke allerede er dekket gjennom det objektive gjerningsinnholdet i primærstraffebudet.

Ovenfor i kapittel 3 ble det nevnt at *aktivitetsterskelen* etter selvvaskingsregelen i en del tilfeller er høyere enn etter hvitvaskingsregelen. Dette har sammenheng med at selvvaskingshandlingen må representere en *tilleggshandling* til primærforbryteren - det må være foretatt noe i tillegg til handlingen som rammes av primærstraffebudet. Aktiviteten av denne tilleggshandlingen dreier seg ikke om *omfanget* av handlingen, men snarere om den er av en slik *karakter* at den går utover det som er en naturlig del av primærlovbruddet.¹⁷⁸ Det er ikke nok at handlingen objektivt sett skjuler eller tilslører utbyttet og dermed sikrer dette (slik som eksemplene i kap. 3.3.3), handlingene må også utgjøre en *tilleggshandling til primærlovbruddet*.

Riksadvokaten fremholder at vurderingstemaet er om selvvaskingshandlingen "omfattes av ordlyden i annet ledd og om det i så fall er naturlig å anse den som et selvstendig straffbart forhold atskilt fra primærforbrytelsen".¹⁷⁹ Dette beror på en tolkning av bestemmelsene sammenholdt med alminnelige konkurrensbetraktninger - hvor nærmere angitte momenter som jeg redegjør for nedenfor spiller en sentral rolle.

¹⁷⁷ Rui s. 165.

¹⁷⁸ Riksadvokaten s. 3.

¹⁷⁹ *ibid* s. 3.

Holaker tar et lignende standpunkt, og legger til grunn at det må være naturlig å anse selvvaskingshandlingen som et selvstendig straffbart forhold.¹⁸⁰ Dette gjelder handlinger som er av en slik karakter at de "markerer en ytterligere straffverdighet".¹⁸¹ Handlingens straffverdighet sammenlignet med de rettsgoder primærlovbruddet og selvvaskingsregelen tar sikte på å beskytte fremtrer som det avgjørende.

Høgberg nevner ikke tilleggshandlinger eksplisitt, men gir uttrykk for at vurderingen av om selvvaskingsregelen kan anvendes beror på om gjerningsmannen har "utvist en viss aktivitet utover det som med nødvendighet kreves for å utføre primærhandlingen, samt den alminnelige befatning med utbyttet i etterkant".¹⁸² Også her gis det uttrykk for at handlingen må innebære noe mer enn primærlovbruddet.

Matningsdal legger på sin side til grunn at det avgjørende for om selvvaskingsregelen kommer til anvendelse er "*om det er utført handlinger som går utover det som naturlig omfattes av primærlovbruddet*".¹⁸³ Også her gis det uttrykk for at det må være foretatt en tilleggshandling som representerer en aktivitet utover det som følger av primærlovbruddet.

Rui mener på sin side at det blir for snevert å bygge på en slik vurdering som Matningsdal antyder eller tradisjonelle strafferettslige idealkonkurrensbetraktninger.¹⁸⁴ Etter hans mening må man se hen til "om og eventuelt i hvilken utstrekning den potensielle selvvaskeren krenker andre rettsgoder enn de som ble krenket ved primærforbrytelsen"¹⁸⁵ og om selvbegunstigelsesprinsippet hindrer anvendelse av selvvaskingsregelen. Det er imidlertid uklart hva mer dette innebærer i forhold til konkurrensbetraktningene. Slik jeg ser det innebærer nettopp en krenkelse av andre rettsgoder enn de som er beskyttet i primærstraffebudet, at det straffbare forholdet har straffverdige sider som ikke dekkes av dette straffebudet. Dersom selvvaskingsregelen beskytter disse rettsgodene, rammer regelen nettopp andre sider av det straffbare forholdet slik at denne kan anvendes i konkurrens.

I Rt. 2012 s. 313 blir det lagt til grunn at selvvaskingsregelen kan anvendes dersom det er "naturlig å betrakte sikringshandlingen som en egen forbrytelse, separat fra primærlovbruddet".¹⁸⁶ Dette beror på om man rammer andre straffverdige sider enn det som

¹⁸⁰ Holaker s. 350 og 356.

¹⁸¹ *ibid.* s. 356.

¹⁸² Høgberg/Stridbeck s. 40.

¹⁸³ Matningsdal s. 360.

¹⁸⁴ Rui s. 166.

¹⁸⁵ *ibid.* s. 167.

¹⁸⁶ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 13.

er dekket i primærstraffebudet - alminnelige prinsipper om idealkonkurrens.¹⁸⁷ Om ulikartet realkonkurrens konkret uttales det at også dette er et "spørsmål om sikringshandlingen [...] står på egne ben, eller om den fanges opp av primærstraffebudet".¹⁸⁸ Jeg oppfatter uttalelsen slik at også dette er en vurdering av om straffebudene rammer ulike sider av det straffbare forholdets straffverdighet.

Det kan virke som om det ikke er enighet i hva som egentlig utgjør det konkrete vurderingstemaet. Slik jeg ser det foreligger det imidlertid større grad av enighet mellom forfatterne enn det man i utgangspunktet skulle tro. De sentrale momentene ved vurderingene er slik jeg ser det de samme: Det må være foretatt en tilleggshandling som representerer en ytterligere aktivitet i forhold til primærlovbruddet. Aktivitetskravet dreier seg ikke om handlingens faktiske omfang, men om dens karakter. Rammer handlingen andre rettsgoder og markerer en ytterligere straffverdighet kan selvvaskingsregelen anvendes.

4.4 Momenter i vurderingen

Riksadvokaten stiller opp fem momenter som vil være sentrale ved vurderingen av når selvvaskingsregelen kan anvendes.¹⁸⁹ Listen pretenderer ikke å være uttømmende. Den er hyppig vist til i juridisk teori og danner utgangspunkt for min redegjørelse av generelle momenter.

For det første er det av betydning hva slag hvitvaskingshandlingen det er tale om. Det antas at transaksjonsbegrepet i hvvl. § 2 kan gi veiledning (Bestemmelsen i daværende hvvl. av 2003 er mer eller mindre sammenfallende med den i hvvl. av 2009). Denne bestemmelsen nevner overføring, formidling ombytting eller plassering av formuesgoder. Slik jeg forstår Riksadvokaten gis det uttrykk for at jo mer *avanserte* former for hvitvasking det dreier seg om, jo mer nærliggende er det å anvende selvvaskingsregelen. Jo mer *avanserte* former for hvitvasking, jo større sannsynlighet er det for at hvitvaskingen også innebærer misbruk av økonomisk infrastruktur eller finansielle tjenester - Riksadvokatens fjerde punkt. Her vil hvvl. § 4 gi videre veiledning. Disse to momentene vil ofte gå hånd i hånd. Høgberg skriver at "[i] kjernen av selvvaskingsbestemmelsens anvendelsesområde er vi når selvvaskeren tar i bruk regulære hvitvaskingsmekanismer, for eksempel komplekse transaksjonsmønstre som naturlig hører hjemme i hvitvaskingsssyklusen".¹⁹⁰ Jeg antar at han her sikter til *avansert* misbruk av finansielle systemer.

¹⁸⁷ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 11.

¹⁸⁸ Rt. 2012 s. 313 avsnitt 25.

¹⁸⁹ Riksadvokaten s. 3.

¹⁹⁰ Høgberg/Stridbeck s. 40.

For det ande må det legges vekt på hvor omfattende hvitvaskingsaktivitet som er utvist. Jo mer omfattende, jo mer nærliggende er det å anvende selvvaskingsregelen. Inn under denne vurderingen antar jeg at både utbyttets størrelse (mengden) og den faktiske hyppigheten av hvitvaskingshandlingene (omfanget) spiller en rolle. Også Rui legger til grunn at utbyttets størrelse i grensetilfeller kan ha betydning.¹⁹¹ Det er mer straffverdig å drive systematisk hvitvasking av større beløp, enn enkeltstående handlinger som skjuler et lite utbytte.

For det tredje er det av betydning om hvitvaskingen involverer tredjemenn. Tredjemann vil i så fall kunne straffes for hvitvasking etter første ledd. Slik mottak av bistand vil også markere ytterligere straffverdighet i forhold til selvvaskeren, i alle fall der han aktivt har innhentet nødvendig bistand eller kompetanse for gjennomføringen. Særlig gjelder dette når hjelpen har vært avgjørende for suksessen av selvvaskingshandlingen. Som en forlengelse av dette er det av betydning om hvitvaskingen har skjedd som ledd i organisert kriminalitet - noe som ofte involverer tredjemenn.¹⁹²

Til slutt er det av betydning om hvitvaskingshandlingen har vanskeliggjort oppsporing og tilbakeføring av utbyttet. I så fall er vi i kjernen av anvendelsesområdet - det å skjule eller tilsløre utbyttet. Jo større preg av skjuling/tilsløring handlingen innebærer, jo mer nærliggende er det å anvende selvvaskingsregelen. Også dette har sammenheng med metoden utbyttet hvitvaskes på, og hvor kalkulert hvitvaskingshandlingen er - herunder om den er nøye planlagt.¹⁹³

Momentene Riksadvokaten stiller opp er som sagt ikke uttømmende - også andre momenter kan innvirke på vurderingen. Felles for Riksadvokatens momenter er at disse rammer andre straffverdige sider av handlingen enn primærstraffebudet. Riksadvokatens momenter ligner momentene i en konkurransvurdering. Andre straffverdige sider av forholdet oppstår dersom selvvaskingshandlingen krenker andre rettsgoder enn de som er beskyttet i primærstraffebudet. Er rettsgodene beskyttet i selvvaskingsregelen, begrunner dette anvendelse av denne. Et sentralt moment i vurderingen er derfor om selvvaskingshandlingen krenker andre rettsgoder som er beskyttet i selvvaskingsregelen.

Ovenfor i kapittel 2 så vi at selvvaskingsregelen beskyttet tilliten til finanssystemet. Misbruk av økonomisk infrastruktur eller finansielle rettsgoder innebærer nettopp en krenkelse av dette

¹⁹¹ Rui s. 168.

¹⁹² Se også Rui s. 168.

¹⁹³ Se også Rui s. 168.

rettsgodet. Gjennom slike handlinger svekkes tillitten. Krenkes dette rettsgodet taler dette for at selvvaskingsregelen kan anvendes. Også Rui er av en slik oppfatning.¹⁹⁴

Vi så også at selvvaskingsregelen beskyttet den frie markedskonkurransen. Dersom hvitvaskingshandlingen innebærer at verdiene tilføres lovlig næringsvirksomhet innebærer dette en konkurransevridning, i det bedriftene ikke lenger konkurrerer på like vilkår. Jeg er enig med Rui i at en krenkelse av hensynet til rettferdig konkurranse taler for at selvvaskingsregelen kan anvendes.¹⁹⁵ Riksadvokaten nevner kanalisering av utbytte inn i lovlig virksomhet som typetilfeller på hvitvasking.¹⁹⁶

Kanaliseres utbyttet inn i kriminelle virksomheter, finansieres nye lovbrudd. Når hvitvaskingen genererer nye lovbrudd, krenkes samfunnets behov for beskyttelse mot kriminalitet - særlig dersom hvitvaskingen er skjedd som ledd i organisert kriminalitet. Både Riksadvokaten og Holaker nevner derfor refinansiering av ny kriminalitet som typetilfeller på selvvasking.¹⁹⁷ Også Rui er av en slik oppfatning at dette utgjør et moment i vurderingen.¹⁹⁸ Det samme er etter min mening tilfellet der det er nødvendig å begå nye forbrytelser (f.eks. bestiktelser) ved gjennomføringen av hvitvaskingen. Også dette genererer ny kriminalitet.

Økonomisk kriminalitet utgjør en trussel mot destabilisering av samfunnsøkonomien og politiske institusjoner. All den tid man må se på den enkelte hvitvaskingshandling som en dråpe i havet av handlinger som totalt sett utgjør en slik trussel, antar jeg at slike overordnede beskyttelsesinteresser gir begrenset veiledning i de enkelte sakene. De er likevel ikke helt uten betydning. Dersom handlingen isolert sett er med på å trekke lasset i en slik retning, taler dette for at selvvaskingsregelen bør kunne anvendes.

Derimot vil ikke det hensyn at selvvaskingsregelen gir en utvidet beskyttelse av de rettsgoder som er vernet gjennom primærstraffebudet gi nevneverdig veiledning. Dette taler snarere mot at bestemmelsene kan anvendes i konkurrens, ettersom handlingen her ikke representerer andre straffverdige sider en det som allerede er dekket i primærstraffebudet.

Mer usikkert er hvilken betydning det har at selvvaskingshandlingen vanskeliggjør oppklaring og tilbakeføring av utbyttet - en krenkelse av hensynet til effektiv straffeforfølgning. Riksadvokaten gir klart uttrykk for at dette er av betydning, jf. det femte vurderingsmomentet.

¹⁹⁴ *ibid.* s. 167.

¹⁹⁵ *ibid.* s. 167.

¹⁹⁶ Riksadvokaten s. 7.

¹⁹⁷ *ibid.* s. 6 og Holaker s. 361.

¹⁹⁸ Rui s. 167.

Rui er mer skeptisk og mener en krenkelse må veies opp mot selvbegunstigelsesprinsippet. En krenkelse i seg selv er neppe tilstrekkelig til å anvende selvvaskingsregelen, det må dreie seg om forholdsvis omfattende aktivitet før dette kommer på tale.¹⁹⁹ Hvor grensen går er vanskelig å si nøyaktig og det er typisk dette momentet som i praksis skaper størst problemer ved den konkrete grensedragningen. Jeg finner det likevel ikke tvilsomt at momentet *er* av betydning, slik at i *hvilken grad handling bærer preg av å skjule eller tilsløre utbytte* i grensetilfeller kan være avgjørende. Nedenfor følger noen konkrete eksempler.

4.5 Typetilfeller

4.5.1 Innledning

I det følgende gir jeg noen konkrete eksempler på hvordan grensen mellom handlinger som utgjør en selvstendig overtredelse av selvvaskingsregelen og handlinger som konsumeres av primærstraffebudet må trekkes

Sentralt for denne delen av oppgavene står etterfølgende befatning i form av erverv, besittelse, bruk og forbruk. Det er som nevnt slike former for befatning som oftest vil konsumeres av primærlovbruddet fordi befatningsformene sjeldent krenker andre rettsgoder. De fleste former for etterfølgende befatning med utbyttet vil språklig sett utgjøre en slik befatningsform. I alle fall gjelder dette det vi kan kalle "den endelige nyttiggjøringen av utbyttet".²⁰⁰ Det er altså ikke den endelige utnyttelsen som er kriminalisert, men handlinger som *sikrer* den endelig utnyttelsen.

På den andre siden er det klart at slike befatningsformer ikke på generelt grunnlag utgjør motsetninger til det å skjule eller tilsløre et utbytte. Også slike befatningsformer *kan* rammes av selvvaskingsregelen dersom de er utøvet på en slik måte at vilkårene i annet ledd er oppfylt. Karakteristikken på handlingen er derfor navnet på resultatet av tolkningen av regelen. *Sikringshandlinger* må avgrenses nedad mot *erverv, besittelse, bruk og forbruk*.

4.5.2 Klart innenfor regelen

Klart innenfor regelens anvendelsesområde befinner handlinger seg som verken kan karakteriseres som erverv, besittelse, bruk eller forbruk - men som i seg selv må karakteriseres som en skjulingshandling eller en tilsløringshandling. I så fall befinner vi oss i

¹⁹⁹ *ibid.* s. 167.

²⁰⁰ Holaker s. 356.

selve kjernen av bestemmelsen - handlinger som ene og alene er foretatt for å sikre utbyttet. Under denne kategorien faller det Høgberg kaller "regulære hvitvaskingsmekanismer". Dette er handlinger som innebærer forholdsvis komplekse, avanserte og omfattende hvitvaskingsarrangementer, f.eks. fiktive fakturaer, bruk av stråmenn og stråelskaper osv. Det er klart at slike handlinger krenker andre rettsgoder, og rammer flere av Riksadvokatens momenter.

Som eksempel kan vi nevne utbytte fra narkotikakriminalitet som transporteres ut av landet og inn i et land med mindre kontroll, investeres i et stråelskap, som igjen faktureres for fiktivt arbeid av selvvaskeren slik at pengene kan benyttes av ham i Norge. Ingen deler av den etterfølgende befatningen er en naturlig følge av primærlovbruddet, men er foretatt ene og alene for å skjule og tilsløre utbyttet. Dette gjelder f.eks. transporten av utbyttet ut av landet - enten utbyttet består i penger eller gjenstander.²⁰¹

Dersom pengene i tillegg veksles om til annen valuta eller investeres i utlandet - enten i løsøre, fast eiendom eller verdipapirer - representerer dette et misbruk av økonomisk infrastruktur eller finansielle tjenester og svekker dermed tilliten til slike systemer.²⁰² Dessuten innebærer dette en konvertering av utbyttet som uttrykkelig nevnes i strl. § 317 (2).

Videre innebærer den falske faktureringen i mitt eksempel bruk av det Holaker kaller proforma-disposisjoner.²⁰³ Dette er fordringer som i realiteten ikke gir uttrykk for et reelt krav. Andre eksempler på dette er over- og underfakturering og nedbetaling av fiktive lån. Slike handlinger bidrar til å skjule eller tilsløre utbyttet.

Betalingen av slike proforma-disposisjoner innebærer normalt misbruk av finansielle tjeneste og økonomisk infrastruktur og er med på å svekke tilliten til disse. Det er også en "overføring" av utbyttet, som uttrykkelig nevnes i strl. § 317 (2). Som andre eksempler på misbruk av finansielle transaksjonskanaler nevner Holaker det å tape penger med vilje i pokerspill på internett.²⁰⁴ Riksadvokaten nevner som eksempel på misbruk av økonomisk infrastruktur det å overføre penger fra en mottakskonto som er benyttet i forbindelse med bedrageri til en annen konto.²⁰⁵

²⁰¹ se også Riksadvokaten s. 6 og s. 7-8.

²⁰² ibid s. 6.

²⁰³ Holaker s. 361.

²⁰⁴ ibid. s. 361.

²⁰⁵ Riksadvokaten s. 7.

Dersom utbyttet i mitt eksempel skjules eller tilsløres gjennom investeringer i lovlig virksomhet, er dette med på å skape en konkurransevridning - selskapet får en uforholdsmessig fordel på bekostning av andre selskaper. Dette taler for å anvende selvvaskingsregelen.²⁰⁶ Også dersom utbyttet bidrar til å refinansiere annen kriminalitet innebærer dette å skjule eller tilsløre utbytte på en slik måte at dette vanskeliggjør oppklaring.²⁰⁷ Det krenker også det rettsgodet at samfunnet må beskyttes mot kriminalitet.

Både Riksadvokaten, Holaker og Andenæs nevner også det å kjøpe dokumenter eller fordringer som legitimerer lovlig opphav av utbyttet, som et klart eksempel på sikringshandlinger som omfattes av regelen.²⁰⁸ Her vises det blant annet til Rt. 1998 s. 1022 hvor selgeren av en bevitelse for utbetaling av en stor gevinst ble dømt for hvitvasking. Etter ikrafttredelse av selvvaskingsregelen kan også kjøper bli straffet. Kjøp av slike dokumenter reduserer muligheten til oppklaring og tilbakeføring av utbyttet, og bidrar på den måten til å skjule eller tilsløre utbyttet.

4.5.3 Erverv

Meningen med selvvaskingsregelen har ikke vært å kriminalisere handlingen som skapte utbyttet - dette er kriminalisert gjennom primærstraffebudet. Selvvaskingsregelen rammer f.eks. ikke den som selger narkotika mot kontant oppgjør så lenge han nøyer seg med å motta dette.²⁰⁹ Forholdet krenker ikke andre rettsgoder enn det som er beskyttet i narkotikastraffebudet. Dette er også tilfellet dersom primærforbryteren mottar utbyttet en tid etter primærlovbruddet, f.eks. dersom A og B sammen raner en bank, B tar hånd om utbyttet og overleverer dette til A på et senere tidspunkt.²¹⁰

Dette er imidlertid mer usikkert dersom overføringen innebærer bruk av økonomisk infrastruktur og finansielle tjenester. Holaker viser som nevnt til et eksempel hvor betaling av narkotikaparti skjer gjennom forsettelig tap av penger i pokerspill på nettet. Han legger til grunn at "[s]annsynligvis vil aktivitetsterskelen for straff etter bestemmelsen i dette tilfellet være overskredet".²¹¹ Mottaket innebærer en form for misbruk av finansielle tjenester og reduserer samfunnets muligheter til å oppklare lovbruddet. Jeg er derfor i utgangspunktet enig

²⁰⁶ Se også Riksadvokaten s. 7.

²⁰⁷ Se også Riksadvokaten s. 6 og Holaker s. 361.

²⁰⁸ Riksadvokaten s. 7, Holaker s. 357 og Andenæs s. 490.

²⁰⁹ Riksadvokaten s. 5.

²¹⁰ Eksempelet er hentet fra Holaker s. 352.

²¹¹ Holaker s. 361.

i at slike handlinger kan rammes av selvvaskingsregelen. Eksempelet illustrerer i alle fall at også erverv unntaksvis kan innebære brudd på selvvaskingsregelen.

4.5.4 Besittelse

En ren besittelse av utbyttet krenker sjeldent andre rettsgoder enn det som er beskyttet i primærstraffebudet. F.eks. rammes ikke den som er i besittelse av penger fra narkotikakriminalitet så lenge han nøyer seg med å "oppbevare" dem.²¹² Dette er klart nok tilfelle dersom vedkommende har pengene "på kropp" eller oppbevarer dem i sin leilighet, bil, hytte, kontor etc.

Mer usikkert er dette dersom vedkommende graver ned pengene i et depot i skogen. Handlingen bærer klart nok større preg av å skjule eller tilsløre utbyttet. Også her antar imidlertid Riksadvokaten at handlingene er en naturlig følge av primærlovbruddet.²¹³ Det som tilsynelatende kan virke overraskende, viser seg å være logisk når vi analyserer situasjonen nærmere. Ingen andre rettsgoder enn de som er beskyttet i primærlovbruddet krenkes, heller ikke momentene til Riksadvokaten. Riktignok vanskeliggjør handlingen oppklaring og tilbakeføring, men som vi så ovenfor må det foreligge en forholdsvis klar krenkelse av disse rettsgodene før det kommer på tale å anvende selvvaskingsregelen. Etter Riksadvokatens syn er disse rettsgodene ikke tilstrekkelig krenket.²¹⁴ Det samme må være tilfellet dersom vedkommende gjemmer utbyttet i et skap i leiligheten eller i et skur på hytta.

Det er mulig dette stiller seg annerledes dersom det er gått så lang tid at forbindelsen til primærlovbruddet blir svakt eller visket helt vekk.²¹⁵ Rui er skeptisk til denne forståelsen idet han mener tidsmomentet ikke i seg selv medfører at utbyttet blir skjult eller opphavet tilslørt.²¹⁶ Holaker mener på sin side at dette kan være tilfellet der besittelsen går over til å være mer permanent.²¹⁷ Hva som er den beste løsningen er ikke klart. Trolig vil lengden på besittelsen, sammen med måten utbyttet besittes på, i alle fall være et moment i en helhetsvurdering.

Dersom utbyttet oppbevares i leiligheten *til en kompis* involverer dette tredjemenn. Dette trekker i retning av at selvvaskingsregelen kan anvendes på forholdet. Dette vanskeliggjør

²¹² Riksadvokaten s. 5.

²¹³ *ibid.* s. 5.

²¹⁴ Også Rui ville trolig vært av samme oppfatning, se s. 163.

²¹⁵ Riksadvokaten s. 5.

²¹⁶ Rui s. 165-166.

²¹⁷ Holaker s. 354.

også oppklaring og tilbakeføring i større grad enn om selvvaskeren selv oppbevarer utbyttet.²¹⁸

Dersom pengene oppbevares i en *bankboks eller settes inn på konto* innebærer dette misbruk av finansielle tjenester. Dette krenker i så fall rettsgoder som er beskyttet i selvvaskingsregelen, noe som trekker klart i samme retning av at denne kan anvendes på forholdet.²¹⁹

4.5.5 Bruk og forbruk

Skillet mellom bruk og forbruk er ikke klart. Som utgangspunkt kan vi si at der verdien av utbyttet er mer eller mindre intakt, innebærer benyttelse av utbyttet en "bruk". Dersom verdien reduseres eller helt forsvinner ved benyttelse av utbyttet står vi ovenfor et "forbruk". Typisk eksempel på forbruk er utbyttet som fortæres, slites eller på annen måte forringes.²²⁰

Som nevnt innledningsvis er det ikke den endelige utnyttelsen av utbyttet selvvaskingsregelen tar sikte på å ramme, men handlinger som sikrer den endelige utnyttelsen. Bruk og forbruk er nettopp de mest typiske eksemplene på slik endelig utnyttelse. I de aller fleste tilfeller vil heller ikke disse befatningsformene krenke andre rettsgoder i særlig stor grad. Befatningsformene rammes derfor i utgangspunktet ikke av selvvaskingsregelen.

Som eksempel på bruk nevner Andenæs det å kjøre rundt i en stjålet bil. Slike handlinger rammes ikke av selvvaskingsregelen. Befatningen med bilen er allerede dekket gjennom gjerningsbeskrivelsen i bilbrukstyperibestemmelsen, jf. strl. § 260.²²¹ Samme forståelse må legges til grunn overfor tyvegods etter strl. § 257 og gjenstander som er underslått etter strl. § 255.²²²

Forbruk må på den andre siden avgrenses mot investeringer. Noen typer befatning med utbyttet er av en slik karakter at det umiddelbart kan virke som om verdien av dette opphører. Etter en nærmere undersøkelse viser det seg imidlertid at forbruket i realiteten er en konvertering eller ombytting av formuesgodet, slik at verdien av utbyttet er inntakt. I så fall representerer befatningen er skjuling eller tilsløring av utbyttet. Utgangspunktet er som Holaker skriver at der "forbruk resulterer i en motytelse i form av en intakt kapitalvare, vil

²¹⁸ Riksadvokaten s. 5.

²¹⁹ *ibid.* s. 5-6.

²²⁰ Holaker s. 358.

²²¹ Andenæs s. 490.

²²² Holaker s. 359.

forbruket nærme seg en investering".²²³ Grensen mellom forbruk og investeringer kan by på praktiske vanskeligheter.

Kjøp av *gjenstander* med verdier som stammer fra kriminalitet illustrerer vanskelighetene godt. Dersom det dreier seg om dyre luksusgjenstander - slik som klokker, smykker og dyre biler - er det mer naturlig å si at utbyttet konverteres enn at det forbrukes.²²⁴ Dette gjelder særlig dersom verdien av gjenstanden ikke reduseres nevneverdig - eller t.o.m. stiger - i verdi med tiden (og bruken) som f.eks. samlerobjekter/gjenstander. Også her må det formodentlig trekkes en grense mot kjøp av gjenstander, hvor det ikke er naturlig å betrakte kjøpet som en sikringshandling, f.eks. kjøp av merkeklær.²²⁵ Dreier det seg om kjøp av gjenstander som ikke er av nevneverdig verdi er det mest naturlig å betrakte kjøpet som et forbruk. I grenseland befinner vi oss dersom gjenstanden er av en viss verdi og denne er lett omsettelig, som f.eks. kjøp av TV og stereoanlegg. Som Holaker antyder er det vanskelig å betrakte slike handlinger som sikringshandlinger, samtidig som gjenstandene lett kan omsettes slik at vedkommende kan få tilsynelatende lovlig adkomst til verdiene.²²⁶ Hva som er løsningen er ikke sikkert, og må avgjøres på bakgrunn av den konkrete situasjonen.

Holaker legger til grunn at også investering i form av kvalitetsforhøyelser på fast eiendom, biler, båter osv. kan rammes av regelen.²²⁷ Dette dreier seg både om oppussing man foretar selv og som man overlater til andre. I grenseland befinner vi oss ved kjøp av tjenester som f.eks. arkitekturtegninger.²²⁸ Også dette må avgjøres konkret.

Betaling av fordringer vil i noen tilfeller være sammenlignbart med et forbruk - ved betaling av disse opphører forpliktelsen knyttet til fordringene, samtidig som utbyttet forringes. Dette er f.eks. tilfellet der vedkommende betaler skattekrav eller nedbetaler et rent forbrukslån som ikke er benyttet til investeringer. Derimot passer sammenligningen mindre godt på nedbetaling av avdrag på bil, båt eller fast eiendom, eller lån som finansierer slike eiendeler. I disse tilfellene representerer betalingen i realiteten en konvertering - sakte men sikkert får man mindre lån på eiendelen slik at man stadig eier mer og mer av denne. På bakgrunn av dette konkluderer Holaker med at nedbetaling av fordringer både kan utgjøre sikringshandlinger og representere et forbruk.²²⁹

²²³ *ibid.* s. 359.

²²⁴ Riksadvokaten s. 6.

²²⁵ Holaker s. 359.

²²⁶ *ibid.* s. 359.

²²⁷ *ibid.* s. 360.

²²⁸ *ibid.* s. 359.

²²⁹ *ibid.* s. 360-361.

4.5.6 Oppsummering

På bakgrunn av det som er sagt ovenfor kan man si at grensen mellom sikringshandlinger og erverv, besittelse, bruk og forbruk må trekkes på bakgrunn av en konkret vurdering. Dersom befatningen er en naturlig forlengelse av primærlovbruddet er den ikke straffbar. Er det derimot foretatt spesielle grep som gir handlingen preg av å skjule eller tilsløre utbyttet, er det mer nærliggende å la selvvaskingsregelen komme til anvendelse.

Hva som er en naturlig forlengelse av primærlovbruddet avhenger av en rekke omstendigheter - både gjerningsbeskrivelsen i primærstraffebudet, hva slags type utbytte det dreier seg om (penger eller gjenstander) og situasjonen forøvrig.

5 Avslutning

Som vi så ovenfor i kapittel 2 innebar ikrafttredelsen av selvvaskingsregelen en markant forandring i rettstilstanden. Etterfølgende befatning med utbytte fra en straffbar handling man selv har begått - som tidligere ble ansett konsumert av primærlovbruddet - er nå kriminalisert. Kriminaliseringen har delvis blitt møtt med motstand. Etter min mening taler imidlertid de beste grunner for en slik kriminalisering. Som vi har sett rammer hvitvaskingsregelen og selvvaskingsregelen samme type handlinger. Når konsekvensen av disse handlingene er den samme, er det vanskelig å forklare at den ene skal være straffbar og ikke den andre. Isolert sett er det ingenting som skiller handlingene fra hverandre; de krenker de samme rettsgoder og støter like mye an mot hensynene bak reglene. Hvitvaskingshandlingen blir ikke mindre samfunnskadelig eller straffverdig bare fordi hvitvaskeren *også* har begått primærlovbruddet. Dette trekker klart i retning av at også selvvaskingshandlinger bør sanksjoneres med straff. Det er også rimelig å anta at selvvaskingsregelen vil ha samme preventive effekt på profittmotivert kriminalitet som hvitvaskingsregelen.

På den andre siden er det klart at selvvaskingshandlingen også har en side til primærlovbruddet. Etersom gjerningspersonen som oftest vil være i besittelse av utbyttet umiddelbart etter primærlovbruddet, ville det være urimelig om selvvaskingsregelen skulle ramme *enhver* etterfølgende befatning med dette. Dette vil i så fall innebære at forbryteren nesten alltid kan dømmes for to lovbrudd. Kritikken mot selvvaskingsregelen har i stor grad dreid seg om at den også vil ramme slike ikke-straffverdige handlinger. Derfor må det trekkes en grense slik at ikke to straffebud anvendes på ett og samme straffbare forhold. Som vi har sett ovenfor kreves det at gjerningsmannen må ha utvist en ytterligere aktivitet i forhold til primærlovbruddet - en tilleggshandling - for at selvvaskingsregelen kan komme til anvendelse.

Det sentrale spørsmålet for oppgaven - i hvilken utstrekning tiltalte kan dømmes både for primærlovbruddet og selvvasking - beror altså på en vurdering av om den etterfølgende befatningen er av en slik karakter at den går utover det som er en naturlig følge av primærlovbruddet. Dette beror på om handlingen representerer en ytterligere straffverdighet - noe som er tilfelle der denne krenker nye rettsgoder og derfor har andre straffverdige sider som ikke allerede rammes av primærstraffebudet. Handlingen må være en sikringshandling som det er naturlig å anse som et selvstendig lovbrudd.

Når hensikten med selvvaskingsregelen nettopp er å ramme straffverdige handlinger som *ikke* allerede er dekket av primærstraffebudet, mener jeg at man må stille seg kritisk til kritikken. I den grad bestemmelsen lykkes med dette, foreligger det ingen omstendigheter som er til hinder for kriminalisering av selvvasking. De ovennevnte momentene utgjør etter min mening et tilstrekkelig sikkerhetsnett mot at ikke-straffverdige handlinger rammes av regelen. Dermed

fremtrer noe av kritikken som mindre bekymringsfull. Etter min mening vill det være langt mer bekymringsfullt å ikke kriminalisere de *åpenbart straffverdige* selvvaskingshandlingene, som jo tross alt utgjør kjernen av selvvaskingsbestemmelsens anvendelsesområde.

Litteraturliste

Lov- og forarbeidsregister

Lover

- 1902 Lov av 22. mai 1902 nr. 10 almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven). Strl.
- 1980 Lov av 13. juni 1980 nr. 24 om ligningsforvaltning (Ligningsloven). Lignl.
- 1981 Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven). Strpl.
- 1999 Lov av 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven). Mnskrl.
- 2003 Lov av 20. juni 2003 nr. 41 om Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (Hvitvaskingsloven). Hvvl. 2003. Opphevet, se 2009.
- 2005 Lov av 20. mai 2005 nr. 28 Lov om straff (Straffeloven). Strl. 2005.
- 2007 Lov av 21. desember 2007 nr. 119 Lov om toll og vareførsel (Tolloven). Toll.
- 2009 Lov av 3. juni 2009 nr. 11 om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (Hvitvaskingsloven). Hvvl.

Konvensjoner og direktiver

- New York-konvensjonen United Nations Convention Against Corruption, New York 2003.
- EMK Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, Roma 1950.
- Palermokonvensjonen United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Palermo 2000.

Strasbourgkonvensjonen	Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Strasbourgkonvensjonen, Strasbourg 1990.
Tredje hvitvaskingsdirektiv	Directive 2005/60/EC Of The European Parliament And Of The Council Of October 2005 On The Prevention Of The Use Of The Financial System For The Purpose Of Money Laundering And Terrorist Financing.
Wienkonvensjonen	United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, Wien 1988.

Forarbeider

NOU 2002:4 Ny straffelov Straffelovkommisjonens delutredning VII.

Ot.prp. nr. 45 (1987-1988) Om lov om endring i straffeloven (utbytteheleri ved narkotikaforbrytelse).

Ot.prp. nr. 53 (1992-1993) Om lov om endringer i straffeloven m.v (hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger).

Ot.prp. nr. 53 (2005-2006) Om lov om endring i straffeloven 1902 og utlendingsloven (gjennomføring av FN-konvensjonen mot korrupsjon).

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Utenlandske lover

Borgelige straffelov	Lovbekendtgjørelse nr 871 af 4 juli 2014 [Danmark]
----------------------	--

Lag om straff för penningtvättsbrott	Lag (2014:307) om straff för penningtvättsbrott [Sverige]
--------------------------------------	---

Domsregister

Rt. 1993 s. 386

Rt. 1995 s. 106

Rt. 1995 s. 626

Rt. 1995 s. 1872

Rt. 1997 s. 1637

Rt. 1998 s. 442

Rt. 1998 s. 1022

Rt. 1999 s. 386

Rt. 2002 s.1187

Rt. 2003 s. 1376

Rt. 2004 s. 598

Rt. 2006 s. 466

Rt. 2006 s. 867

Rt. 2007 s. 973

Rt. 2011 s. 1

Rt. 2012 s. 313

Litteraturliste

- Andenæs Andenæs, Johs. ved Andorsen, Kjell V., Spesiell strafferett og formuesforbrytelser samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, 1. utg., 2008.
- Bratholm/
Matningsdal Bratholm, Anders og Matningsdal, Magnus, Straffeloven med kommentarer, http://dyp.kommentarutgaver.no/dyp/content/straffeloven?id=para_317 [sitert 20. april 2015].
- Holaker Holaker, Einar, "Straffeloven § 317 annet ledd - med vekt på grensen mellom primærlovbruddet og selvvaskingshandlingen", Jussens Venner vol. 44 (2009), s. 334-362.
- Høgberg/
Stridbeck Høgberg, Alf Petter og Stridbeck, Ulf, Hvitvasking, 1. utg., 2008.
- Matningsdal Matningsdal, Magnus, Norsk spesiell strafferett, 1. utg., 2010.
- Rui Rui, Jon Petter, Hvitvasking: Fenomenet, regelverket, nye strategier, 1. utg., 2012.

Andre kilder

Riksadvokatens brev

- Riksadvokaten Riksadvokaten, Selvvasking - retningslinjer for praktisering av straffeloven § 317 annet ledd, Ref. Ra 07-225 TAB/mw, 2007.

Internasjonale rapporter og anbefalinger

Financial Action Task Force, International Standards On Combating Money Laundering And The Financing Of Terrorism & Proliferation, The FATF Recommendations, 2012.

Financial Action Task Force, Mutual Evaluation Report Anti-Money Laundering And Combating The Financing Of Terrorism Germany, 19 februar 2010.

Financial Action Task Force, Third Mutual Evaluation/Detailed Assessment Report Anti-Money Laundering And Combating The Financing Of Terrorism Norway, 10. juni 2005.

Financial Action Task Force, Third Mutual Evaluation/Detailed Assessment Report Anti-Money Laundering And Combating The Financing Of Terrorism Sweden, 17. februar 2006.

Financial Action Task Force, Third Mutual Evaluation Report On Anti-Money Laundering And Combating The Financing Of Terrorism Kingdom Of Denmark, 22. juni 2006.

International Money Fund, Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism, Second Edition and Supplement on Special Recommendation IX 2, 2006.

Nettsider

Financial Action Task Force, FATF Public Statement - 27 February 2015, <http://www.fatf-gafi.org/topics/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/documents/public-statement-february-2015.html> [sitert 20. april 2015].

Nyhetsartikler

Haakaas, Einar, "Norsk malerfirma helerisiktet", Aftenposten, 17. januar 2015, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Norsk-malerfirma-helerisiktet-7864114.html> [sitert 20. april 2015].

Slettholm, Andreas og Johansen, Per Anders, "Derfor ba ikke Norge om SwissLeaks listene", Aftenposten, 11. februar 2015, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Derfor-ba-ikke-Norge-om-SwissLeaks-listene-7896740.html> [sitert 20. april 2015].